

Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused

SISUKORD

1. SISSEJUHATUS	3
1.1 Teemaplaneeringu protsessi lühikirjeldus	4
2. PLANEERINGUS KÄSITLETUD ALADE KASUTUSTINGIMUSED	6
2.1 Rohelise võrgustiku tugialad ja koridorid	6
2.1.1 Seletus	6
2.1.2 Kasutustingimused	7
2.2 Väärtuslikud maastikud	18
2.2.1 Seletus	18
2.2.2 Väärtuslikele maastikele seatavad kasutustingimused	19
2.3 Konfliktalad	35
2.4 Linna roheline vöönd	35
2.5 Kõrge puhkeväärtusega ala	36
2.6 Asustus	36
2.7 Kõrge boniteediga põllumaa	36
3. VÕIMALUSED JA MEETMED TEEMAPLANEERINGU EESMÄRKIDE ELLUVIIMISEKS	37
4. KAARDID	37
Lisad või allikmaterjalid	37

1. SISSEJUHATUS

Ruumiplaneerimise kaasaegsed põhimõtted on sõnastatud Euroopa Ruumilise/Regionaalse Planeerimise Hartas. Euroopa ruumilise arengu suundumusi käsitlevad: Euroopa Liidu maades - Euroopa ruumilise planeerimise suundumused (ESDP 1999), Euroopa Nõukogu koostööprogrammis - Euroopa säästva ruumilise arengu printsiibid (CEMAT 2000) ja Läänemeremaade planeeringuministrite koostööprogrammis VASAB 2010. Eestis seab planeerimisseadus üheks planeeringu ülesandeks looduslike ja poollooduslike koosluste süsteemi loomise. Ruumilise planeerimise nn võrgustiku ideoloogiat kandis juba üleriigiline planeering "Eesti 2010" (heaks kiidetud Vabariigi Valituse korraldus nr 770-k, 19.09.2000), mille põhiülesandeks oli riigi ruumilist arengut suunavate ja kujundavate meetmete kavandamine ning ülesannete seadmine jätkusuutlikuks arenguks. Eesti Vabariigi Valitsuse 1999. aasta korraldusega algatati maakonna teemaplaneering "**Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused**". Maakonnaplaneeringu kaheks olulisemaks alateemaks lepidi kokku "Roheline võrgustik" ja "Väärtuslikud maastikud". Nimetatud alateemad olid ka teemaplaneeringu lõppsünteesi põhilisteks lähtedokumentideks. Täiendavalt hõlmab planeeringu lõppsüntees ka teisi tegureid ja valdkondi, mida on oluline arvestada asustuse ja maakasutuse suunamisel.

Teemaplaneeringu üheks olulisemaks eesmärgiks on loodus- ja keskkonnakaitseliselt põhjendatuma ruumistruktuuri tagamine. Tuginedes erinevate infrastruktuuride paiknemise ja vajaduste analüüsile, seatakse aladele vajalikud kasutustingimused, mis peaksid tagama säästva arengu maakonnas.

Maakonna teemaplaneering "Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused" on alusmaterjal:

- üld- ja detailplaneeringute koostamisel;
- valgalade majanduskavade koostamisel;
- kaitsekorralduskavade koostamisel;
- metsamajandamiskavade koostamisel;
- maakorralduskavade koostamisel;
- looduskaitse korraldamisel väljapool kaitsealasisid;
- üleriigiliste infrastruktuuride planeerimisel.

Teemaplaneeringust tulenevad edasised ülesanded väljavalitud väärtuslike maastike kaitse, säilitamise, hoolduse ja mõningail juhtudel ka taastamise korraldamiseks kohalikul tasandil. Selleks annab aluse käesolev maakonna teemaplaneering ning selle põhjal koostatavad ning täiendatavad omavalitsuste üldplaneeringud.

Teemaplaneeringu kehtestamisel tuleb:

*Koostada omavalitsuste tasandil väärtmaastike detailsed hoolduskavad ja täpsustada nende piirid.

*Omavalitsuste üldplaneeringutes kehtestada kord ehitustegevuse ja maakasutuse korraldamiseks väärtuslike alade (maastike) piires. Väärtuslike maastike piirides võib kehtestada teatud ehituspiiranguid ja arvestada neid detailplaneeringutes. Vajadusel tuleb väärtuslike alade piire täpsustada ning koostada detailsemad hoolduskavad, arvestades iga väärtusliku ala tingimusi ja omapära.

*Rahaliste vahendite tekkimisel tuleb hakata sõlmima koostatud hoolduskavade alusel maastikuhoolduslepinguid.

1.1. Teemaplaneeringu protsessi lühikirjeldus

Asustust ja maakasutust suunavate keskkonnatingimuste teemaplaneeringu väljatöötamist alustati Valgamaal paralleelselt metoodika koostamisega eraldi väärtuslike maastike ja roheline võrgustiku alateemana.

Töö metoodiliste juhenditena kasutati Viljandimaa väärtuslike maastike määratlemise metoodikat (TÜ Geograafia Instituut, EPMÜ Keskkonnakaitse Instituut, teadustöö lepingu LBGGG 08799 vahearuanne, aprill 2000; Väärtuslike maastike määratlemine, metoodika ja kogemused Viljandi maakonnas, märts 2001 ja roheline võrgustiku määratlemise alused maakonnaplaneeringus (AS Regio, EPMÜ Keskkonnakaitse Instituut, 2001).

Käesolev teemaplaneering on suunatud Valgamaa väärtuslike maastike ja roheline võrgustiku seisukohalt oluliste alade väljaselgitamisele ning nende registri koostamisele.

Töö valmis Valga Maavalitsuse ja Valgamaa Keskkonnateenistuse vastava ala spetsialistide koostöös. Maavalitsuse poolt osalesid teemaplaneeringu koostamisel kõige enam planeeringuala peaspetsialist Vello Lepik ja GIS peaspetsialist Kalev Lepik, keskkonnateenistuse poolt juhataja Johannes Järv, looduskaitse peaspetsialist Alari Mägi ja metsanduse peaspetsialist Mart Leosk.

Valgamaa väärtuslike maastike määratlemise esimeses etapis telliti Tartu Ülikooli geograafia instituudilt (töögrupp kuuludis Hannes Palang, Anu Printsman, Piret Pungas ja Helen Sooväli) töö, mis sisaldas:

- kaardianalüüsi kultuurilis-ajalooliste väärtuste leidmiseks
- kirjanduse jm. taustandmestiku kogumist (muuseumid, seltsid, kodu-uurijad jms. materjal)
- objektide kontsentratsioonialade leidmist
- väärtuslike maastike esialgset nimekirja
- välitööd nende alade esteetiliste ja looduslike väärtuste hindamiseks
- küsimustiku ettevalmistamist ja kohalike elanike küsitlust.

Kirjanduse, kaardianalüüsi, väärtuslike objektide kontsentratsioonialade leidmise ning esialgsete välitööde põhjal valmis loend 121 potentsiaalselt väärtuslikust maastikust, mis võeti edasiste tööde juures aluseks. Kõik leitud alad sõideti läbi ja hinnati nende väärtusi kohapeal.

Tartu Ülikooli geograafia instituudi töögrupi poolt koostatud esialgset objektide nimekirja täiendati ja täpsustati maavalitsuses kohalike omavalitsuste ning Otepää Looduspargi ja Karula Rahvusparki töötajate ettepanekute alusel.

Kõigi ülalloeletud tegevuste põhjal valmis Valgamaa väärtuslike maastike esialgne nimekiri, mida tutvustati kõigile kohalikele omavalitsustele, avaldati vastavasisuliselt kirjutisi kohalikus ajalehes ja maakonna kodulehel. Saabunud vastukajade ja täiendavate ettepanekute põhjal koostati maavalitsuses väärtuslike alade lõplik nimekiri ja järjestati need tähtsusklasside kaupa.

Esimese klassi alade hulka arvati maakonna kõige väärtuslikumad maastikud, milledest osa võiksid kuuluda riikliku tähtsusega maastike hulka.

Teise klassi alade hulka arvati maakondlikult väga väärtuslikud maastikud.

Kolmanda klassi alade hulka jäid maastikud, mis on väärtuslikud mingist kitsast aspektist või omavad väärtust vaid kohalikele inimestele.

Valgamaa väärtuslike maastike nimekirja arvati 12 I klassi ala, milledest 4 võiksid kuuluda riikliku tähtsusega alade hulka, 12 II klassi ala ja 25 III klassi ala.

Valgamaa roheline võrgustiku määratlemist alustati metoodika kohaselt vajaliku alginformatsiooni hankimisega. Peamiseks alusmaterjaliks on kasutatud CORINE maakattetüüpide andmebaasi, mille täpsus 1:100000 sobib ka maakonna tasandi teemaplaneeringuga ülihästi. Lisaks on alusmaterjalina kasutatud: kaitsealade ja kaitsealuste loodusobjektide andmed, väärtuslikud linnualad, väärtuslikud märgalad, CORINE biotoobid, väärtuslikud niidualad, metsakaitsealad, hoiu- ja kaitsemetsade alad, NATURA 2000 võrgustiku eelvaliku alad. Baaskaardi andmeid rohelist võrgustikku toetavate alade puhul on kasutatud nullalade kihi koostamisel ja seega toimivad need põhiliselt taustinformatsioonina. Küll aga on baaskaardil oluline info tehnilise infrastruktuuri andmete ning hoonestusalade osas, seega materjal, mida saab kasutada rohelist võrgustikku välistavate või häirivate alade aluseks.

CORINE maakattetüüpidest on algmaterjaliks valitud sobivate aladena asula haljasalad, puhkealad ja pargid, lehtmetsad, okasmetsad, segametsad, looduslikud rohumaad, põõsastikud, üleminekulised metsaalad, kaldaroostikud, lagedad sood, lagedad rabad ning vooluveed. Välistavate aladena on välja selekteeritud tiheda hoonestusega alad ja tööstus- või kaubandusterritoriumid.

Protsessi alguses on kasutatud digitaalse kaardimaterjali põhjal alade genereerimist. Hiljem kombineeritult genereerimist ja konstrueerimist. Viimase puhul pärineb taustinfo Valgamaa Keskkonnateenistuse töötajatelt, kes osalesid alade lõpliku valiku tegemisel.

Kõik eelpool loetletud algandmed korrastati ning süstematiseeriti rohelist võrgustikku toetavateks või välistavateks aladeks.

2. PLANEERINGUS KÄSITLETUD ALADE KASUTUSTINGIMUSED

2.1 Rohelise võrgustiku tugialad ja koridorid

2.1.1. Seletus

Rohelises võrgustikus käsitletakse kolme tüüpi struktuurelemente:

- Tugialad on piirkonnad, millele süsteemi funktsioneerimine valdavalt toetub. Need on ümbritseva suhtes kõrgema väärtusega alad. Seal paiknevad vastava süsteemi seisukohalt kõige olulisemad elemendid nagu näiteks kaitsealad, loodus- ja keskkonnakaitseliselt väärtustatud alad, suured looduslikud alad jne.
- Võrk on kogum riba- ja joonstruktuuridest ehk koridoridest, ribastruktuuride lõikumisel tekkivatest sõlmedest, eraldatult paiknevatest astmelaudadest ja üleminekualadest ehk puhvritest. Võrgustiku elemendid on tugialadest vähem massiivsed ja kompaktsed ning ajas kiiremini muutuvad ja muudetavad. Sageli on võrgustiku elemendid madalamat järku süsteemi tugialadeks. Antud planeeringus tegeletakse peamiselt koridoride kui võrguelementidega, kuna maakonna tasandi täpsusaste on ka siinkohal alade suuruse määravaks teguriks.
- Nullalad on valdavalt loodusalad, mis omavad vaadeldava põhisüsteemi suhtes potentsiaali ja kus on vähe tõenäoline konkureerivate süsteemide surve. Neid võib vaadelda kui eelistusalasid, mida saame kasutada võrgustiku arendamiseks ning ka kaitsvate puhveraladena. Nullalad võivad olla erinevatele, ka vastandlikele süsteemidele reservalaks. Neid võib vaadelda kui madalamat järku, tasakaalus toimivate võrgustike kogumit. Võrgustiku planeerimisel ei tegeleta antud planeeringus nullaladega rohkem, kui seda nõuab antud planeerimistasemel olulisematele võrgustiku elementidele koht leidmine või nende laiendamise korral reservaladena piiritlemine.

Antud maakonna teemaplaneeringu lõplikkeks struktuurelementideks kujunesid tugialad kui süsteemi kõige olulisemad piirkonnad ning koridorid kui võrgustiku sidusust tagavad alad.

Teemaplaneeringus käsitletavat rohelist võrgustikku iseloomustab alljärgnev:

- laiemas mõttes on planeerimisalane mõiste, mis funktsionaalselt täiendab kaitsealade võrgustikku, ühendades need looduslike aladega ühtseks terviklikuks süsteemiks;
- võrgustikus toimub inimtekkeliste mõjude pehmendamine, korvamine ja ennetamine ning koosluste areng looduslikkuse suunas. See kõik toetab bioloogilist mitmekesisust ja tagab stabiilse keskkonnaseisundi;
- väärtuslike maastike, ökosüsteemide ja liikide kaitse;
- looduslähedase majandamise, elulaadi ja rekreatsiooni planeerimine ning looduslike alade ruumilise kättesaadavuse tagamine inimestele;
- kultuurmaastike ökoloogilise, kultuurilis-ajaloolise, esteetilise ja identiteeti toetava väärtuse teadvustamine ja säilitamine;
- keskkonna loodusliku iseregulatsiooni säilitamine;
- hoiab alal inimesele elutähtsaid keskkonda kujundavaid protsesse (põhja- ja pinnavee teke, õhu puhastumine, keemiliste elementide looduslikud ringed jne);
- toetab rohelist mõtteviisi;
- on hierarhilise struktuuriga.

Maakonna teemaplaneeringus on rohelise võrgustiku struktuurielementide määratlemisel tuginetud :

- roheline võrgustiku elementide morfomeetrilistele kriteeriumitele (tugialadel – pindala, ribastruktuuride laius) ja looduslike alade osatähtsusele;
- loodus- või keskkonkakaitsele väärtuskriteeriumitele (haruldus, ohustatus, kaitstuse aste, looduslikkus, jne). Kaitsealuste või väärtustatud alade (objektide) valiku kriteeriumid on esitatud vastavasisulisest õigusaktides (Kaitstavate loodusobjektide seadus, Loodusdirektiiv jt) või erinevate loodusväärtuste inventeerimise meetodikes (Eesti märgalade inventeerimine, IBA alad, Natura 2000 võrgustiku alad jne);
- ökoloogilistele, keskkonkakaitsele ja maastikulistele iseärasustele;
- liikide elupaigaeelistustele, rändekoridoride paiknemisele jne.

Maakonna teemaplaneeringus on roheline võrgustiku elementide (tugialade pindala, ribastruktuuride laius, võrgustiku tiheduse) määratlemise hierarhia tasandid ja morfomeetrilised kriteeriumid esitatud tabelis 1.

Tabel. Võrgustiku elementide tasandid ja kriteeriumid

Rohelise võrgustiku tasand	Vaadeldava tugiala läbimõõt	Ribastruktuuride läbimõõt	Tähis roheline võrgustiku meetodikas	Tugiala indeks	Eesti 2010 tasandid
Riigi	25... 50 km	10...20 km	G ₆	T1	Rahvusvaheline tasand
Piirkondlik	5...25 km	2...10 km	G ₇ -G ₈	T2	Riigi tasand
Kohalik	1...5km	300...2000m	G ₉	T3	Mikro tasand

Töö tulemusena koostati Valga maakonna roheline võrgustiku tugialade ja koridoride register. Tugialade register koosneb 22 tugialast, millest üleriigilise planeeringu "Eesti 2010" mõistes kuulub 1 riigi suure, 4 riigi väikese, 9 maakonna suure ja 8 maakonna väikese tugiala kategooriasse. Maakonna teemaplaneeringu kohaselt jääb Valga maakonna piiresse 14 piirkondliku ja 8 kohaliku tasandi tugiala. Koridoride register koosneb 36-st koridorist.

2.1.2. Kasutustingimused

Käesolev planeering seab roheline võrgustiku tugialadele ja koridoridele üldised kasutustingimused, mis peavad tagama roheline võrgustiku toimimise. Üleriigilise planeeringuga määratud rahvusvahelise tasandi tugialadena jääb Valga maakonna piiresse meie numeratsioon nr. 8 all märgitud Karula tugiala, mille piiri on teemaplaneeringuga täpsustatud. Käesoleva planeeringuga määratud piirkondlike ja kohalike roheline võrgustiku struktuurielementide piirid täpsustatakse valla üldplaneeringutega. Täpsemad kasutustingimused määratakse detailsemate töödega, mille loetelu on toodud peatükis 3 "Võimalused ja meetmed teemaplaneeringu elluviimiseks" – tähtsamad rakendusvahendid. See tähendab, et roheline võrgustiku alal kavandatavate planeeringute, kavade jne. puhul tuleb igal juhul arvestada seda, et roheline võrk jääks toimima.

Tugialadel ja koridoridel võib arendada majandustegevust (metsakategooria on üldjuhul tulundusmets). Võrgustiku funktsioneerimiseks kehtestatakse, et looduslike alade minimaalne osatähtsus roheline võrgustiku struktuurielementidel ei tohi tugialas langeda alla 90%. Arendustegevused, mis muudavad maa sihtotstarvet või kavandavad joonehitisi, tuleb kooskõlastada maavalitsuse ja keskkonnateenistusega. Suurtele tugialadele ja koridoridele on reeglina vastunäidustatud teatud infrastruktuuride (kiirteed, prügilad, sõjaväepolügoonid, jäätmehoiulad, kõrge keskkonnariskiga rajatised) rajamine. Juhul kui nende rajamine on

möödapääsmatu, tuleb eriti hoolikalt valida rajatiste asukohta ja leevendada võimalikku negatiivset mõju.

Kasutustingimused kaitsealustele territooriumidele jäävatele tugialadele ja koridoridele kehtestatakse vastavate kaitsealade kaitse-eeskirjade ja kaitsekorralduskavadega.

Planeeringu koostajate arvates ei ole vajadust ühelegi tugialale seada ka üldisest erinevaid, spetsiaalseid kasutamistingimusi.

Roheline võrgustik on üks oluline kriteerium, millest peab lähtuma ehitusalade valik. Oluline on jälgida, et kavandatav asustus ei lõikaks läbi roheline võrgustiku koridore.

Rohelise võrgustiku analüüs näitas, et maakonnas on olemas normaalselt toimiv sidus võrgustik ja täiendavate tugialade ning koridoride moodustamiseks puudub vajadus. Allpool on toodud ülevaade maakonna piiresse jäävatest roheline võrgustiku tugialadest ja koridoridest. Nime ees olev number näitab järjestust GIS-is.

(1) Taagepera - Tündre tugiala

41,3 km² pindalaga maakonna suur tugiala asub maakonna läänetipus jäädes Holdre-Taagepera maantee ning riigipiiri vahele. 75% alast jääb Valga ning ülejäänud Viljandi maakonda. Looduslike koosluste poolest on valdavas osas esindatud okas- ja segametsad. Esineb ka väiksemaid metsalisi üleminekuid soistel aladel ja mineraalmaal. Maakonna piirile jääb looduslikult kaunis Tündre järv seda ümbritseva metsakaitsealaga, mis saab olema ka Natura 2000 võrgustiku alaks. Paikkond on eemal suurematest asulatest, teedest ja teistest infrastruktuuri objektidest ning Tündre järve ümbrus on tuntud puhkealana. 377 ha suurune maa-ala Tündre järve ümbruses on võetud väärtuslike maastike nimekirja, mille kasutustingimusi ja soovitusi vt. pt. 2.2.2(7). Järvest kirdes asub kaitsemetsade piirkond. Ala sisse jääb ka maantee äärest kulgev Õhne jõgi, mille ääres kulgeb kaitsemetsa vöönd. Tugiala olulisust suurendab Lätimaal Eesti piiri äärest kulgev riikliku tähtsusega roheline võrgustiku koridor.

(2) Rubina - Veisjärve tugiala

72,5 km² pindalaga riigi väike tugiala asub maakonna loodeosas ulatudes umbes võrdsetes osades nii Valgamaale kui Viljandimaale. 70-75% ulatuses okas- ja segametsadega ala. Tugiala kaheks tähtsaks koostisosaks on Valgamaale jääv Rubina soo ning Viljandimaale jääv Veisjärv. Ala lõunaosas paiknevad ka üksikud karjamaad ja haritava maa lapid. Lõunast piirneb tugiala Valga-Uulu maanteega. Arvestades maantee tähtsust ja välistavat toimet rohelinele võrgustikule on tugiala piir tähistatud 0,5 km kaugusele teest, mis tagab ka mõjude sumbumise. Rubina soo koos Veisjärvega on kavas võtta Natura 2000 võrgustiku alade koosseisu ning moodustada piirkonda ka looduskaitseala.

(3) Koorküla tugiala

45,3 km² pindalaga maakonna suur tugiala asub maakonna edelaosas jäädes Piiri-Aitsra tee ja riigipiiri vahele. Üle poole alast moodustavad okasmetsad. Ülejäänud alad on enamasti kaetud segametsade ning metsaalaliste üleminekutega. Ala loodetipus paikneb kaitse all olev Koorküla Valgjärv, millest lõunasse jääb hoiumetsade vöönd. Tugiala idapoolses osas paiknevad küllaltki suurel alal kaitsemetsad. Paikkond on eemal asulatest, teedest ja infrastruktuuri objektidest ning Koorküla Valgjärve ümbrus on tuntud puhkepiirkonnana. Koorküla Valgjärv ning Udsu järv oma ümbrusega on kavas võtta Natura 2000 võrgustiku alade koosseisu. Tugiala olulisust suurendab Lätimaal Eesti piiri äärest kulgev riikliku tähtsusega roheline võrgustiku koridor. Tugiala sisse jääb osaliselt Koorküla - Jeti väärtuslik maastik, mille kasutustingimusi ja soovitusi vt. pt. 2.2.2(6).

(4) Vanamõisa - Härma tugiala

7,3 km² pindalaga maakonna väike tugiala asub Tõrva-Pikasilla maanteest läänes. Väike tugiala okas- ja segametsadega. Jääb eemale Tõrva linna mõjutustest. Ka maantee ning Rulli

asula mõju alale on suhteliselt väike. Piirkonda jäävad üksikud kaitsemetsa kvartalid. Tugiala piirneb läänest maantee äärest kulgeva Õhne jõega ning idast metsaalade piiriga. Sobib hästi võrgustiku elemendiks kolme koridori suubumisalana. Tugiala sisse jääb osaliselt Õhne jõe lähiümbruse väärtuslik maastik, mille kasutustingimusi ja soovitusi vt. pt. 2.2.2(8).

(5) Jaanikese tugiala

10,5 km² pindalaga maakonna väike tugiala asub Valga linnast põhjasuunas Valga-Uulu ja Valga-Tartu maantee vahel ning ulatub Sooru asula ning Piiri ojani. Ligikaudu poole alast moodustavad okasmetsad. Ala lõunaosas esineb segametsa ja karjamaad. Valga-Tartu maantee ääres vähesel määral ka haritavat maad. Kahest põhimaanteest on tugiala tähistatud 0,5 km kaugusele, mis tagab nende välistava mõju sumbumise. Tugiala moodustab ühe osa Valga linna ümbritsevast rohelisest vööndist.

(6) Toogipalu tugiala

4,2 km² pindalaga maakonna väike tugiala asub Valga linnast läänesuunas Valga-Võru raudtee ja Valga-Võru maantee vahel. 60% ulatuses okas ja segametsad. Ülejäänud alal loodusliku kooslusega niidetavad maad. Moodustab ida-kagupoolse osa Valga linna ümbritsevast rohelisest vööndist.

(7) Koiva - Mustjõe tugiala

122,8 km² pindalaga maakonna suur tugiala asub loode-kagu suunaliselt maakonna lõunaosas ning jääb Valga-Võru maantee ja riigipiiri vahele. Looduslikest aladest on ligikaudu 65% ulatuses esindatud okasmetsad. Vähesel määral esinevad segametsad ning metsaalalised üleminekud soodes ja mineraalmaal. Küllaltki suure ja olulise osa moodustavad niidud. Tugiala sisse jäävad olemasolevad kaitsealad Koiva puisniit, Koiva- ja Malluste männikud ning hoiumetsadega metsakaitsealad ja mitu kaitsemetsade vööndit. Mustjõe ümbruse niidud on tuntud rahvusvahelise linnualana (IBA). Piirkonda on kavas moodustada Koiva-Mustjõe maastikukaitseala ning mitu osa tugialast on plaanitud võtta Natura 2000 võrgustiku alade koosseisu. Samuti on praktiliselt kogu Koiva ja Mustjõe ümbrus kavas võtta Natura 2000 võrgustiku alaks kui tähtis linnuala. Tugiala koosseisu jääb Koiva ja Mustjõe ümbruse väärtuslik maastik, mille kasutustingimusi ja soovitusi vt. pt. 2.2.2(4). Tugialast põhja pool kulgev Valga-Võru maantee ja selleäärsed asulad ei avalda piirkonnale märkimisväärset välistavat mõju. Suuremaid asulad aga lähikonnas puuduvad. Kogu piirkonna osatähtsust suurendab veelgi asjaolu, et Lätimaal paiknevad vastu siinset ala kaks rahvusvahelise tähtsusega tugiala ning rahvusvahelise tähtsusega koridor.

(8) Karula tugiala

On maakonna idapiiril paiknev suurim tugiala 232,8 km² pindalaga. Ulatub ligikaudu võrdsetes osades Valga ja Võru maakonda. Ala sisse jääb Karula rahvuspark, mis on tuntud üle vabariigi. Looduslikest aladest on lõunaosas esindatud valdavalt okas ja segametsad, Põhjaosas lisaks metsadele ka karjamaad ja haritavad maad. Karula rahvuspark on täies ulatuses plaanis võtta Natura 2000 võrgustiku alade koosseisu. Rahvuspargi siseselt on ära määratud täiendavalt sihtkaitsevööndid. Mitmes piirkonnas esinevad hoiu- ja kaitsemetsad. On selge, et Karula rahvuspargi mõju ulatub ka üle selle piiride, seetõttu ongi tugialasse haaratud kaitsealaga piirnevad metsa- ning soolad ja ka ümberkaudsed järved. Vähesel asustuse ja suuremate maantee puudumise tõttu sobib piirkond tugialaks ideaalselt ning on üheks tähtsamaks Valgamaa ja ka kogu Kagu-Eesti roheline võrgustiku koostisosaks.

(9) Väheru tugiala

26,0 km² pindalaga maakonna suur tugiala asub Valga-Võru raudteest põhjasuunas ja ulatub Korva luha ning Iigaste külani. Valdavalt segametsadega ala, mida ei killusta haritava maa lapid. Piirkonda läbib Ärna jõgi ning alas paikneb kolm kaitsemetsade vööndit. Ala sees kulgevad mitmed väiksemad kraavid ja ojad. Asustus tugiala piires praktiliselt puudub.

Arvestades Valga-Võru raudtee teatavat välistavat mõju, on ala piir tähistatud 250m kaugusele raudteest. Siiski ei oma raudtee tugialale olulist segavat mõju.

(10) Vilaski tugiala

10,9 km² pindalaga maakonna väike tugiala, mis jääb Tsirguliina asulast lõunasse ning piirneb läänest 330kV Eestist Lätimaale kulgeva kõrgepingeliiniga. Ala keskosas kahe maantee vahel paiknevad okasmetsad, seevastu ala lõuna ning põhjaosa on kaetud segametsade ning haritava maaga. Piirkonna põhjaosa läbib Väike-Emajõgi, millesse suubub tugiala piires ka Laatre jõgi. Äärealadel paiknevad vähese asustusega Vilaski ja Tinu külad. Tsirguliina asula välistav mõju tugialani ei ulatu. Samuti ei mõjuta tugiala eelmainitud kõrgepingeliin.

(11) Uniküla tugiala

16,4 km² pindalaga maakonna suur tugiala asub Valga-Tartu maantee ääres Sooru asulast põhjasuunas ning ulatub kuni Unikülani. Esindatud nii okas- kui segametsad ja metsaalased üleminekud. Vähesel määral on tugiala piires ka haritavat maad. Ala lõunaosa läbib Väike-Emajõgi, mille ääres paiknevad kaitsemetsade kvartalid. Asustust on piirkonnas vähe. Tugiala läänepiir on tähistatud 0,5km kaugusele Valga-Tartu maanteest, mis tagab põhimaantee mõjude sumbumise.

(12) Virna tugiala

8,6 km² pindalaga maakonna väike tugiala asub maakonna keskosas Väike-Emajõe ja Valga-Tartu maantee vahelisel alal. Tugiala kaetud okas- ja segametsadega. Ala põhjaosas paiknevad ümber järvede kaitsemetsade kvartalid. Kaitsemetsad ääristavad ka ala läänepiiril kulgevat Öru oja. Asustust on alal minimaalselt. Sobib hästi ühendava lülina kahe suure koridori vahele, mis kulgevad mööda metsaalasid ning Väike-Emajõe äärt Uniküla tugialast põhjasuunas. Tugiala kahjustavad mõjud piirkonnas praktiliselt puuduvad.

(13) Mõneku - Keeni tugiala

13,7 km² pindalaga maakonna väike tugiala asub Valga-Tartu raudtee ääres Tsirguliina asulast põhjasuunas. Valdavalt segametsadega ala. Vähesel määral esineb okasmetsi ja karjamaid. Ala lõunaosas üksikud hoiumetsade kvartalid. Tugiala läbib Laatre jõgi, millesse suubuvad Keeni ja Öru ojad. Jõe ning ojasid ääristavad kaitsemetsad. Asustus tugiala piires praktiliselt puudub. Ala piir viidud 250m kaugusele raudteest, mis tagab raudteest tulenevate kahjulike mõjude sumbumise. Samas ulatuvad segametsad kuni raudteeni ja ka üle selle.

(14) Sarapuu tugiala

12,0 km² pindalaga maakonna väike tugiala asub Sangaste asulast kagusuunas maakonna idapiiril Võru-Kuigatsi-Tõrva maantee ääres. Kaetud 70% ulatuses segametsadega. Ülejäänud osas esinevad põhiliselt karjamaad ning vähesel määral ka okasmetsad. Ala lõunatipus asuv väike piirkond on kavas võtta Natura 2000 võrgustiku alade koosseisu kui liigihoiuala. Tugiala lõunaosas paiknevad üksikud hoiumetsa kvartalid ning põhjapoolses osas esineb kaitsemetsa. Piirkonda läbivad Visula jõgi ja Ojalepa oja. Tugiala põhjapiir jäetud maanteest 250m kaugusele, mis tagab tee mõjude sumbumise.

(15) Restu – Mäeküla – Märdi tugiala

39,2 km² pindalaga maakonna suur tugiala asub Otepää looduspargi lõunaosas. Piirneb kagust Sangaste-Otepää maanteega. Küllaltki laialdane tugiala ulatub lõunast Restuni ning põhjast Käärükuni. Künkliku maastikuga ala, kus segametsad vahelduvad haritava maaga, millest omakorda enamuse moodustavad heinamaad. Esineb ka metsaalaseid üleminekuid mineraalmaal. Piirkonna kesk- ja lõunaosas üsnagi suurel alal kaitsemetsad. Ala lõunatipus ka üksikud hoiumetsa kvartalid. Tugiala läbib Väike-Emajõgi ning piirkonnas on mitu järve. Kääriku ümbrus on hästi tuntud puhkealana. Asustust esineb, kuid hõredalt ning see ei sega tugiala kui rohelise võrgustiku elemendi toimimist. Ka eelmainitud tugimaantee ei avalda

piirkonnale kahjustavat mõju. Terve Otepää looduspark on plaanitud võtta Natura 2000 võrgustiku alade koosseisu.

(16) Pringi - Arula tugiala

12,2 km² pindalaga maakonna väike tugiala asub Otepää looduspargi lääneosas Võru-Kuigatsi-Tõrva maantee läheduses. Valdavalt segametsadega kaetud ala. Okasmetsa esineb väga vähe. Metsastamata alad on kas karjamaad või haritavad maad. Asustust suhteliselt vähe. Jääb eemale tugimaanteedest ja raudteest. Tugiala läbib Laatre jõgi. Otepää looduspargi piirkonnana jääb Natura 2000 võrgustiku eelvaliku alade hulka.

(17) Astuvere - Miti tugiala

18,5 km² pindalaga maakonna suur tugiala asub maakonna põhjaosas jäädes osaliselt ka Otepää looduspargi territooriumile. 70% ulatuses segametsadega kaetud ala. Ülejäänud osas esinevad karjamaad, haritavad maad ning ka veidi okasmetsa. Ala keskosas looduspargi piirides kaitsemetsad. Tugiala kirdetipus Rõngu-Otepää maantee ääres okasmetsaga kaetud aladel paiknevad hoiumetsad. Piirkonda läbib Purtsi jõgi. Asustus on tugialal hõre ning tugimaantee mõju jääb nõrgaks. Ka raudtee jääb ala piirist 1km kaugusele.

(18) Soontaga - Purtsi tugiala

53,0 km² pindalaga riigi väike tugiala asub maakonna põhjaosas suurel maa-alal ulatudes Soontaga asulast Pikasilla asulani. Piirneb lõunast Tõrva-Kuigatsi ning põhjast Pikasilla-Rõngu maanteega. Valdavalt metsaalad, kus üle poole on esindatud okasmetsad. Piirkonnas paikneb mitu metsakaitseala, mis on plaanis arvata ka Natura 2000 võrgustiku alade koosseisu. Nende piires esinevad enamasti hoiumetsad. Lisaks sellele jääb tugialasse mitu kaitsemetsade piirkonda. Ala läänepiiril kulgeb Väike-Emajõgi, mille luhad on samuti Natura 2000 võrgustiku eelvaliku alade koosseisus ning põhjapiiril lookleb Purtsi jõgi. Tugiala piirid tugimaanteedest on tähistatud 250m kaugusele teest, mis tagab teedest tulenevate mõjude sumbumise. Asustus on piirkonnas vähe. On Valgamaa üheks olulisemaks roheline võrgustiku komponendiks. Tugiala põhjapoolsesse ossa jääb osaliselt Pikasilla - Väike-Emajõgi - Pühaste väärtuslik maastik, mille kasutustingimusi ja soovitusi vt. pt. 2.2.2(18).

(19) Kooraste tugiala

33,8 km² pindalaga maakonna suur tugiala maakonna idapiiril, kuid paikneb täies mahus Põlva ja Võru maakonnas. Vahelduva maastikuga ning rohkete järvedega ala. Valgamaalt kulgeb tugialasse koridor, mis lähtub Restu-Mäeküla-Märdi tugialast.

(20) Vitipalu tugiala

15,9 km² pindalaga maakonna suur tugiala asub maakonna põhjapiiril ning paikneb peaaegu täies mahus Tartumaal. Keskseks osaks tugialal on Elva-Vitipalu maastikukaitseala, mis samuti jääb enamuses Tartumaale. Ala läbib Elva jõgi. Valgamaalt kulgeb tugialasse oluline koridor, mis lähtub Astuvere-Miti tugialast.

(21) Lutike - Ivaste tugiala

30,6 km² pindalaga maakonna suur tugiala asub maakonna kirdetipus Valgamaa, Tartumaa ja Põlvamaa ühenduskohas jäädes enamasti Tartumaale. Valgamaalt kulgeb tugialasse oluline koridor, mis lähtub Astuvere-Miti tugialast. Nii see kui eelnev tugiala on omavahel ühendatud koridoriga, mis kulgeb mööda Valgamaa ja Tartumaa piiri.

(22) Võrtsjärve tugiala

340,0 km² pindalaga riigi väike tugiala, mille moodustab kogu Võrtsjärv oma ümbritsevate looduslike aladega. Asudes suuremas osas Viljandimaal ja Tartumaal, jääb Valgamaale piirkonnast üsna väike osa. Valgamaale tähtis kui tugiala, mis on koridoriga ühendatud Soontaga-Purtsi tugialaga.

(1) Ikepera koridor

4,0 km orienteeruva pikkuse ja 1,3-3,4 km laiusega maakonna suur koridor ühendab Rubina-Veisjärve ja Taagepera-Tündre tugiala. Valdavalt metsaga kaetud koridor kahe ulatusliku tugiala vahel Valgamaa ja Viljandimaa piiril, kus tugialad lähevad sujuvalt üle koridoriks. Metsadest umbes poole moodustavad okasmetsad, ülejäänud aladel segametsad, metsaalased üleminekud ning soised alad. Koridoris kulgeb Ikepera oja, mille kaldal Valgamaa osas asuvad kaitsemetsa kvartalid. Viljandimaal jääb koridori sisse Rutu mägede maastikukaitseala. Asustust on piirkonnas minimaalselt. Konflikt seisneb koridori ja Valga-Uulu põhimaantee lõikumises. Oletatav kahjulik mõju ulatub teest kuni 0,5km kaugusele.

(2) Karjatnurme – Holdre koridor

7,5 km orienteeruva pikkuse ja 1,5-3,4 km laiusega maakonna suur koridor ühendab samuti Rubina-Veisjärve ja Taagepera-Tündre tugiala. Koridor on valdavalt kaetud segametsadega. Ala lõunaosas esineb ka okasmetsa ning paiknevad mõned kaitsemetsa kvartalid. Koridoris kulgeb Saksniidu oja. Koridori sisse jääb selle lõunapiiril paiknev loodukaitseobjekt – Holdre männikud. Ribastruktuuri põhjaosa kulgeb vahetult Karjatnurme asula kõrvalt. Selles kohas on ka konfliktne piirkond, mis seisneb Valga-Uulu põhimaantee lõikumises koridoriga. Oletatav kahjulik mõju ulatub teest kuni 0,5km kaugusele.

(3) Pori – Lõve – Möldre koridor

11,5 km orienteeruva pikkuse ja 1,0-2,5 km laiusega maakonna suur koridor ühendab Rubina-Veisjärve ja Vanamõisa-Härma tugiala. Helmest ja Linna külast põhja poole jääv loode-kagusuunaline koridor, kaetud ligikaudu pooles osas segametsadega. Ülejäänud osas karjamaad ja haritavad maad. Koridori põhjapoolses osas üksikud kaitsemetsa kvartalid. Ribastruktuur kulgeb suures osas mööda Helme jõge ja Eenuse oja ning nendevahelist ala, möödudes Helme asulast. Konfliktseks on ala, mis jääb vahetult Helme asula naabrusesse. Samale alale ulatub ka Valga-Uulu maantee mõjutsoon. Kohalikud tähtsusega maanteed koridorile olulist välistavat toimet ei avalda.

(4) Holdre – Koorküla koridor

7,5 km orienteeruva pikkuse ja 2,0-5,5 km laiusega riigi väike koridor ühendab Taagepera-Tündre ja Koorküla tugiala. Lai koridor maakonna edelapiiril, kaetud praktiliselt täies ulatuses sega- ja okasmetsadega. Leidub ka metsaalaseid üleminekuid ja looduslikke rohumaid. Koridori põhja- ja loodeosas on rohkesti kaitsemetsi. Ala lõunaosa läbivad mitmed kraavid ning keskosast voolab läbi Õhne jõgi. Koridori kirdeosas paiknevad üksikud hoiumetsa kvartalid ning samasse ulatub ka Koorküla Valgjärve ja Udsu järve hõlmav Natura 2000 võrgustiku eelvalikuala. Asustus ribastruktuuri piirides praktiliselt puudub. Piirkond on eemal suurematest teedest ning teistest kahjulikest mõjudest. Koridori osatähtsust suurendab Eesti piiri ääres kulgev Läti rohelise võrgustiku riikliku tähtsusega koridor.

(5) Õhne jõe koridor

35 km orienteeruva pikkuse ja 0,5 km laiusega maakonna väike koridor ühendab Holdre-Koorküla koridori, Vanamõisa-Härma tugiala ja Võrtsjärve tugiala Viljandimaal. Kulgeb täies ulatuses mööda Õhne jõge lõunast põhjasuunas. Ainuke koridor maakonnas, mis tugineb ainult jõe kui vooluveekogu omadustele moodustada ribastruktuur. Saab alguse maakonna piirilt Holdre-Koorküla koridorist. Möödub Jetti külast, mille lähedale jääb ka väike Natura 2000 võrgustiku eelvaliku ala, läbib Tõrva linna ja sellest põhjapoole jääva Vanamõisa-Härma tugiala ning jõuab välja Võrtsjärve äärde Viljandimaal. Jõe ääres paiknevad peamiselt segametsade ribad, aga ka looduslikud rohumad ja soised alad ning veidi eemal haritavad maad. Metsaaladel esineb ka kaitsemetsa. On väärtuslik ühendav koridor maakonna lõuna ja põhjaosa vahel. Valgamaa ja Viljandimaa piiril jääb koridori sisse veel üks niiduala, mis on kavas võtta Natura 2000 võrgustiku alade koosseisu. Õhne jõe ääres on mitmeid piirkondi, mis on looduslikult väga kaunid ja sobivad puhkuseks.

Peamine konfliktala moodustub koridorile Tõrva linna läbides. Samas lõikub jõega ka Valga-Uulu maantee. Väiksemad konfliktalad jäävad koridori ja asulate piirimaile, kuid need pole määravaks takistuseks ribastruktuuri toimimisel.

(6) Rulli – Soontaga koridor

5,5 km orienteeruva pikkuse ja 1,2-3,1 km laiusega maakonna väike koridor ühendab Vanamõisa-Härma ja Soontaga-Purtsi tugiala. Asub maakonna põhjaosas kulgedes lääne-ida suunaliselt kahe tugiala vahel. Algab Vanamõisa-Härma tugialast, ületades Tõrva-Pikasilla maantee Rulli asulast lõuna pool ning ulatub Väike-Emajõeni. Suuremas osas sega- ja okasmetsad. Esineb ka metsaalaseid üleminekuid soodes. Koridori läbib ristisuunas ka Jõku jõgi. Konfliktala paikneb ala lääneosas, kus toimub lõikumine Tõrva-Pikasilla maanteega.

(7) Piiri koridor

4,5 km orienteeruva pikkuse ja 1,1-3,0 km laiusega riigi väike koridor ühendab Koorküla ja Jaanikese tugiala. Lai koridor Eesti-Läti riigipiiri ääres. Koridor algab sujuvast üleminekust Koorküla tugialast, kulgeb lääne-ida suunaliselt ning suubub Jaanikese tugialasse. Valdavalt sega- ja okasmetsadega ala. Riigipiiri ääres esineb metsaalaseid üleminekuid mineraalmaal ja koridori keskosas ka haritavat maad. Mööda koridori kulgeb Piiri oja. Ka Lätimaal kulgeb piiri äärest riikliku tähtsusega roheline võrgustiku riba. Koridori jääb umbes 1km laiune ja 2,3km pikkune konfliktala, mis moodustub ribastruktuuri lõikumisel Valga-Uulu põhimaanteega.

(8) Sooru koridor

1,5 km orienteeruva pikkuse ja 0,7-0,8 km laiusega maakonna väike koridor ühendab Jaanikese ja Uniküla tugiala. Väike koridor, mis jääb Sooru asulast loodesse. Koridori piirkonda jäävad okasmetsad, karjamaad ja haritavad maad. Ala põhjaosas üksikud kaitsemetsa kvartalid. Koridor lõikub kohaliku maanteega, mis ei moodusta märkimisväärset konfliktala.

(9) Väike-Emajõe koridor

12 km orienteeruva pikkuse ja 1,3-2,3 km laiusega riigi väike koridor ühendab Uniküla, Virna ja Soontaga-Purtsi tugiala. Üks kahest olulisest maakonna keskosas paiknevast lõuna-põhja suunalisest koridorist. Ala moodustavad Väike-Emajõgi ja sellest ida poole jäävad metsad. Metsadest on umbes 60% ulatuses okasmetsad ning ülejäänud alal segametsad ja soised alad. Mitmes kohas külgneb jõgi kaitsemetsadega. Koridori alal asustus praktiliselt puudub. Ka teisi välistavaid mõjutusi läheduses pole. Konfliktala moodustub koridori põhjatipu lõikumisel Võru-Kuigatsi-Tõrva tugimaanteega.

(10) Uniküla – Soontaga koridor

11,2 km orienteeruva pikkuse ja 1,1-3,3 km laiusega riigi väike koridor ühendab samuti Uniküla, Virna ja Soontaga-Purtsi tugiala. Üks kahest olulisest maakonna keskosas paiknevast lõuna-põhja suunalisest koridorist. Ala moodustavad Soontaga ja Öru ojadest ida poole jäävad metsad. Esindatud on valdavas enamuses sega- ja okasmetsad. Leidub ka üleminekuid mineraalmaal. Mainitud ojade ääres mitmel pool kaitsemetsa kvartalid. Koridori põhjaosas Sauniku oja ümbruses samuti paiknevad kaitsemetsad ning tähistatud on ka Natura 2000 võrgustiku eelvalikuala. Koridori alal on asustust minimaalselt ning ka teisi välistavaid mõjutusi läheduses pole. Konfliktala moodustub koridori põhjatipu lõikumisel Võru-Kuigatsi-Tõrva tugimaanteega.

(11) Mõneku koridor

3,5 km orienteeruva pikkuse ja 1,9-3,0 km laiusega maakonna suur koridor ühendab Uniküla ja Mõneku-Keeni tugiala. Lühike, kuid lai koridor jääb Tsirguliina ja Öru alevike vahele ning ühendab kahte maakonna keskosas paiknevat tugiala. Kaetud umbes pooles ulatuses metsaste aladega ning ülejäänud osas haritava maaga. Metsastel aladel esineb sega- ja

okasmetsa ning metsaalaseid üleminekuid mineraalmaal. Lõunapoolsetel metsaaladel asuvad kaitsemetsa kvartalid. Koridori põhjaservas kulgeb Õru oja. Ribastruktuuri lääneosas moodustub konfliktala koridori lõikumisel Valga-Tartu põhimaanteeaga.

(12) Tõlliste – Vilaski koridor

4 km orienteeruva pikkuse ja 0,3-1,3 km laiusega maakonna väike koridor ühendab Uniküla ja Vilaski tugiala. Asub Väike-Emajõe lõunaosas loode-kagu suunaliselt ühendades kahte tugiala. Koridori lääne ja loodeosa paikneb Pedeli jõe suudme ning Väike-Emajõega külgnvatel soisematel ning sega- ja okasmetsaga kaetud aladel, idaosas domineerivad okasmetsad. Ala loodetipus asuvad ka kaitsemetsa kvartalid. Ribastruktuuri lääneosas, lõikumisel Valga-Tartu põhimaanteeaga, paikneb potentsiaalne konfliktala.

(13) Paju – Raavitsa koridor

4,5 km orienteeruva pikkuse ja 0,9-1,4 km laiusega maakonna väike koridor ühendab Jaanikese ja Vilaski tugiala. Kulgeb loode-kagu suunaliselt ning asub eelnevast Tõlliste-Vilaski koridorist lõunapool. Ala idapoolne osa on täielikult kaetud okasmetsaga, keskosas paiknevad karjamaad ning lääneosas haritavad maad. Leidub ka kaitsemetsa kvartaleid. Koridoris kulgevad Viiraoja ning Rautina oja. Ribastruktuuri lääneosas, lõikumisel Valga-Tartu põhimaanteeaga, paikneb potentsiaalne konfliktala.

(14) Jaanikese – Toogipalu koridor

5 km orienteeruva pikkuse ja 1,5-2,0 km laiusega maakonna suur koridor ühendab Jaanikese ja Toogipalu tugiala ning Valga Pedeli jõe koridori. Koridor piirneb vahetult Valga linnaga ning ühendab kahte linna läheduses olevat tugiala. Sega- ja okasmetsadega ning muude looduslike aladega kaetud piirkond linna ümbruses. Koridori sisse jääb hulgaliselt kraave ja väiksemaid ojasid. Ala sees paikneb linna inimestele tuntud suvilakooperatiiv. Koridor moodustab oma kahes otsas paiknevate tugialadega Valga linna roheline vööndi tsooni ja on selle kõige olulisem element. Linna lähedus tingib mitmeid konfliktsituatsioone. Otsene konfliktala tekib koridori lõikumisel Valga-Tartu põhimaanteeaga. Ka linn ise mõjutab rohelist koridori tervikuna.

(15) Valga Pedeli jõe koridor

3,5 km orienteeruva pikkuse ja 0,1-0,4 km laiusega maakonna väike koridor ühendab Jaanikese-Toogipalu koridori ja Valga linna suunduvat looduslikku ala. Maakondlikul tasemel kitsas koridor, mis hõlmab Valga linna läbiva Pedeli jõe äärsed looduslikud alad. Koridor on oluline linna tasandi roheline mikroörgustiku koostisosa. Kahtlemata mõjutab linn oma asustuse ja tööstusega Pedeli jõge ning selle ümbrust oluliselt, mis teeb kogu koridori roheline võrgustiku konfliktseks piirkonnaks.

(16) Toogipalu – Lepa koridor

7,5 km orienteeruva pikkuse ja 0,8-1,4 km laiusega maakonna väike koridor ühendab Toogipalu ja Koiva-Mustjõe tugiala. Asub maakonna lõunapiiril ning kulgeb loode-kagu suunaliselt kahe tugiala vahel. Selles koridoris on üsnagi vähe metsaalasid. Valdava enamuse moodustavad karjamaad ja haritavad maad. Haritavatest maadest moodustavad suurema osa heinamaad. Ala piires on asustust vähe ning koridori piir on tähistatud Valga-Võru tugimaanteest 250m kaugusel. Konfliktala moodustub ribastruktuuri suubumisel Koiva-Mustjõe tugialasse, kus koridor lõikub Valga-Võru tugimaanteeaga.

(17) Koikküla koridor

3 km orienteeruva pikkuse ja 1,1-2,1 km laiusega maakonna väike koridor ühendab Koiva-Mustjõe ja Karula tugiala. Üks maakonna lõunatipus asuvatest ning Koiva-Mustjõe ja Karula tugiala ühendavatest koridoridest. 70% ulatuses segametsadega ala. Ülejäänud osal karjamaad ning vähesel määral ka haritavad maad. Asustust koridori alal vähe. Potentsiaalne konfliktala moodustub ribastruktuuri ja Valga-Võru tugimaantee lõikumisel.

(18) Taheva koridor

4 km orienteeruva pikkuse ja 1,5-3,0 km laiusega maakonna suur koridor ühendab samuti Koiva-Mustjõe ja Karula tugiala. Üks maakonna lõunatipus asuvatest ning Koiva-Mustjõe ja Karula tugiala ühendavatest koridoridest. Pooles ulatuses on ala kaetud okasmetsadega. Esineb ka segametsi ja metsaalaseid üleminekuid mineraalmaal. Koridor katab ühe nurga piirkonnast, mis on arvatud Natura 2000 võrgustiku eelvalikusse kui tähtis linnuala. Koridori sisse jääb Taheva asula, mille ümber on vähesel määral haritavat maad, kuid mis ei põhjusta roheline võrgustikuga olulist konflikti. Potentsiaalne konfliktala moodustub ribastruktuuri ja Valga-Võru tugimaantee lõikumisel.

(19) Kalliküla koridor

4,5 km orienteeruva pikkuse ja 1,7-3,3 km laiusega maakonna suur koridor ühendab samuti Koiva-Mustjõe ja Karula tugiala. Üks maakonna lõunatipus asuvatest ning Koiva-Mustjõe ja Karula tugiala ühendavatest koridoridest. Kulgeb Valgamaa ja Võrumaa piiril. 60% ulatuses on ala kaetud okasmetsadega. Vähem on segametsa ning metsaalaseid üleminekuid. Haritavat maad esineb minimaalselt. Koridori läänepiir kulgeb suures osas mööda Kalli oja. Alal on rohkesti kraave. Koridori loodeosas paiknevad kaitsemetsa kvartalid. Asustust on suhteliselt vähe. Potentsiaalne konfliktala moodustub ribastruktuuri lõunaosa ja Valga-Võru tugimaantee lõikumisel.

(20) Lepa – Karula Pikkjärve koridor

10 km orienteeruva pikkuse ja 1,4-2,2 km laiusega maakonna suur koridor ühendab Koiva-Mustjõe ja Väheru tugiala. Maakonna lõunaosas asuv põhja-lõuna suunaline koridor. Ala kesk ja põhjaosa on valdavalt kaetud segametsade või karjamaadega. Lõunaosas valdavalt haritav maa, millel kulgeb Ujuste oja ning mitmed kraavid. Soisemad alad paiknevad koridori põhjatipus. Põhjaosas asub Jaska järv, mille läheduses esineb okasmetsa ning sealhulgas ka kaitsemetsa. Vähesel määral esineb asutust üksnes koridori lõunaosas. Konfliktala moodustub koridori lõunatipu ja Valga-Võru tugimaantee lõikumisel.

(21) Vilaski – Karula Pikkjärve – Valtina koridor

15 km orienteeruva pikkuse ja 1,3-2,5 km laiusega maakonna suur koridor ühendab Vilaski, Väheru ja Karula tugiala. Maakonna lõunaosas asuv kolme tugiala ühendav lääne-idasuunaline koridor. Ribastruktuuri määravad suures osas ära selle pikisuunas paiknevad Karula Pikkjärv, Männiku oja, Mürgi oja ning Vareseoja ja nende ümber olevad segametsad. Vähesemal määral esineb okasmetsa ja soisemaid alasid. Koridori keskosas on ka haritavat maad. Ribastruktuuri sisse jääb Karula Pikkjärve kaitseala, mille läheduses on veel ka kaitsemetsa ning Kirbu soo, mis on arvatud Natura 2000 võrgustiku eelvaliku nimekirja.

(22) Iigaste koridor

2 km orienteeruva pikkuse ja 0,5 km laiusega maakonna väike koridor ühendab Väheru ja Vilaski tugiala. Iigaste külast kagus asuv koridor, mille keskseks osaks on Väike-Emajõgi. Vahetult jõe ääres paiknevad looduslikud alad ja haritavad maad loovad head tingimused koridori toimimiseks. Asustust on läheduses vähe ning otseseid välistavaid mõjutusi ribastruktuurile ei ole.

(23) Korva koridor

6,5 km orienteeruva pikkuse ja 0,6-1,5 km laiusega maakonna väike koridor ühendab Väheru ja Sarapuu tugiala. Laatre ja Tagula asulatest võrdsele kaugusele jääv põhja-lõuna suunaline koridor, mis kulgeb mööda Korva luha ääreala. Koridori moodustavad pikisuunas kulgev Väike-Emajõgi ning sellesse suubuv Antsla jõgi koos lähedalasuvate segametsade ja karjamaadega. Koridori lõunatipus asuvad ka üksikud kaitsemetsa kvartalid. Asustust on läheduses vähe ning otseseid välistavaid mõjutusi ribastruktuurile ei ole.

(24) Kuiksilla - Sarapuu koridor

5,5 km orienteeruva pikkuse ja 0,6-1,5 km laiusega maakonna väike koridor ühendab Mõneku-Keeni ja Sarapuu tugiala. Lossikülalt lõuna poolt mööduv lääne-ida suunaline koridor, mis ühendab kahte tugiala. Valdavas osas kaetud segametsade ja karjamaadega. Vähesel määral esineb soiseid alasid, okasmetsa ja haritavat maad. Piirkonda läbib ristisuunas Väike-Emajõgi, millesse koridori alal suubub Visula jõgi. Asustust on koridori piires minimaalselt. Konfliktala tekib ribastruktuuri lõikumisel Sangaste-Tõlliste tugimaanteega.

(25) Sarapuu - Restu koridor

4,5 km orienteeruva pikkuse ja 0,8 -1,0 km laiusega maakonna väike koridor ühendab Sarapuu ja Restu-Mäeküla-Märdi tugiala. Asub maakonna idapiiril põhja-lõunasuunaliselt kahe tugiala vahel. Ala on 60% ulatuses kaetud segametsadega. Ülejäänud osas esineb vähesel määral nii okasmetsa, karjamaad kui haritavat maad. Asustust on koridori piirkonnas vähe. Konfliktalad moodustuvad koridori põhjatipus Otepää-Sangaste tugimaanteega lõikumisel ning lõunatipus Võru-Kuigatsi-Tõrva tugimaanteega lõikumisel.

(26) Raudsepa - Truuta koridor

11,5 km orienteeruva pikkuse ja 1,8-3,0 km laiusega riigi väike koridor ühendab Restu-Mäeküla-Märdi ja Kooraste tugiala. Otepää looduspargi idaosast lähtuv lai lääne-ida suunaline koridor, mis suundub valdavalt Põlvamaal olevasse Kooraste tugialasse. Ala on 70% ulatuses kaetud segametsadega. Paiguti esineb karjamaad ja haritavat maad. Paikkond on hõreda asustusega. Koridori lääneosas asuvad mitmed piirkonnad, mis on kavas võtta Natura 2000 võrgustiku alade koosseisu. Sama kehtib koridori kirdeosa ühe väiksema piirkonna kohta. Kirdeservas asuvad veel ka kaitsemetsad. Potentsiaalne konfliktala moodustub koridori keskosas, mida läbib Otepää-Sangaste tugimaantee.

(27) Sihva – Arula - Mägestiku koridor

9,5 km orienteeruva pikkuse ja 0,9-1,5 km laiusega maakonna suur koridor ühendab Restu-Mäeküla-Märdi ja Astuvere-Miti tugiala. Otepää looduspargis asuv ning Otepää linnast läände jääv põhja-lõuna suunaline koridor. Ala on kaetud vahelduvalt okas- ja segametsadega ning haritava maaga. Koridori keskosas asuvad hoiumetsade kvartalid. Koridoris lookleb Voki oja ning idapiiril osaliselt ka Palu jõgi. Piirkond on suhteliselt hõreda asustusega ning puuduvad potentsiaalsed konfliktikohad lõikumisel tehnilise infrastruktuuri objektidega.

(28) Mäeküla - Pringi koridor

2,5 km orienteeruva pikkuse ja 1,5-1,9 km laiusega maakonna suur koridor ühendab Restu-Mäeküla-Märdi ja Pringi-Arula tugiala. Otepää looduspargi lõunaosas asuv lühike, kuid lai koridor, mis on vahelduvalt kaetud segametsade ja karjamaadega. Ristisuunas läbib koridori Keeni oja. Asustus piirkonna praktiliselt puudub ning ribastruktuuri ei mõjuta ka muud välistavad tegurid.

(29) Keeni - Pringi koridor

9 km orienteeruva pikkuse ja 0,5-1,3 km laiusega maakonna väike koridor ühendab Mõneku-Keeni ja Pringi-Arula tugiala. Keeni asulast veidi lääne poole jääv põhja-lõuna suunaline kitsas koridor. Ala, kus segametsad ja karjamaad vahelduvad haritava maaga. Koridori lõunaosas esineb ka okasmetsa ning päris lõunatipus raudtee ääres asuvad kaitsemetsad. Koridor kulgeb Valga-Tartu raudee ja Võru-Kuigatsi-Tõrva tugimaantee vahelisel alal. Ribastruktuuri piirid on viidud teedest vajalikule kaugusele. Koridori põhjapoolses osas lookleb Laatre jõgi, millesse suubub Pringi oja. Asustus on koridori alal hõre. Potentsiaalne konfliktala moodustub koridori põhjaosa lõikumisel eelpool mainitud tugimaanteega.

(30) Mägestiku – Kastolatsi - Neeruti koridor

15 km orienteeruva pikkuse ja 1,4-2,5 km laiusega maakonna suur koridor ühendab Astuvere-Miti ja Lutike-Ivaste tugiala. Otepää linnast põhja poolt mööduv kahe tugiala vaheline lääne-ida suunaline koridor. Ala lääneosas asuvad valdavalt okas- ja segametsad. Koridori kesk- ja idaosas vahelduvad segametsad haritava maaga. Ribastruktuuri olulise osa moodustab Elva jõgi, mis lookleb peaaegu täies koridori ulatuses. Praktiliselt kogu ala jääb Otepää looduspargi koosseisu ning on seoses sellega ka Natura 2000 võrgustiku eelvalikuala. Koridoris paiknevad mitmed hoiu- ja kaitsemetsade vööndid. Potentsiaalselt moodustub kaks konfliktala. Üks neist koridori läänetipu lõikumisel Rõngu-Otepää tugimaanteega ning teine keskosa lõikumisel Tatra-Otepää tugimaanteega.

(31) Meegaste koridor

3,5 km orienteeruva pikkuse ja 0,6-0,8 km laiusega maakonna väike koridor ühendab Pringi-Arula ja Astuvere-Miti tugiala. Kitsas koridor Otepää looduspargi lääneosas, milles segametsad vahelduvad haritava maaga. Koridori moodustavad Päästjärv ja Pästra oja koos neid ümbritsevate looduslike aladega. Asustust on ribastruktuuri alal vähe ning teisi konflikte samuti ei esine.

(32) Miti - Mäelooga koridor

6 km orienteeruva pikkuse ja 1,4-2,5 km laiusega maakonna suur koridor ühendab Astuvere-Miti ja Vitipalu tugiala. Maakonna põhjapiirile ning osaliselt Otepää looduspargi alale jääv põhja-lõuna suunaline koridor. 90% ulatuses metsaga kaetud ala, millest suurema osa moodustavad segametsad ning vähem on okasmetsa. Koridoris paikneb mitu hoiu- ja kaitsemetsade vööndit. Suur osa alast on arvatud Natura 2000 võrgustiku eelvaliku koosseisu. Koridori lõunaosa läbib Elva jõgi ning põhjaosas lookleb Tinni oja. Asustust on alal minimaalselt. Konfliktala tekib koridori lõunatipu lõikumisel Rõngu-Otepää tugimaanteega.

(33) Palamuste - Rebaste koridor

9 km orienteeruva pikkuse ja 0,7-1,4 km laiusega maakonna väike koridor ühendab Astuvere-Miti ja Soontaga-Purtsi tugiala. Maakonna piiri läheduses Puka asulast põhja pool asuv lääne-ida suunaline koridor. Looduslikult vahelduvad segametsad ja karjamaad haritava maaga. Koridori põhjapiiril lookleb Purtsi jõgi, mis vahepeal teeb käänaku läbi Aakre asula. Konflikt tekib koridori keskosa lõikumisel Valga-Tartu põhimaanteega. Puka ja Aakre asulate mõjutsoonid jäävad koridorist kaugemale.

(34) Rubina – Põrga - Tagamõisa koridor

9,5 km orienteeruva pikkuse ja 0,5-1,6 km laiusega maakonna väike koridor ühendab Rubina-Veisjärve tugiala ja Tagamõisa küla lähistel paiknevat tugiala Viljandimaal. Maakonna põhjapiiril kulgev Võrtsjärvest läänes asuv põhja-lõuna suunaline koridor. Valdavalt segametsadega kaetud ala, mille lõunaosa kattub Pori-Lõve-Möldre koridoriga. Ribastruktuuri lõunaosas asuvad ka kaitsemetsa kvartalid. Asustust on koridori piirkonnas vähe.

(35) Pikasilla koridor

1,5 km orienteeruva pikkuse ja 2,0-2,2 km laiusega maakonna suur koridor ühendab Soontaga-Purtsi ja Võrtsjärve tugiala. Võrtsjärve lõunatipus kulgev koridor, mille maismaa-ala on suures osas kaetud sega- ja okasmetsadega. Piirkonda jäävad mitu ala, mis on arvatud Natura 2000 võrgustiku eelvaliku koosseisu. Koridori ala on hõreda asustusega. Konfliktala tekib koridori lõunaosa lõikumisel Viljandi-Rõngu tugimaanteega ning osaliselt ka Pikasilla asula läheduses.

(36) Laguja – Kääri – Lutike koridor

10,5 km orienteeruva pikkuse ja 0,7-1,4 km laiusega maakonna väike koridor ühendab Vitipalu ja Lutike-Ivaste tugiala. Valgamaa ja Tartumaa piiril kulgev koridor, mis ühendab kahte valdavalt Tartumaal asuvat tugiala. Koridori moodustab Laguja oja ning selle lähedusse jäävad segametsad. Ala ongi valdavalt kaetud segametsadega. Üksikutes kohtades leidub ka okasmetsa ja haritavat maad. Asustus paikneb suhteliselt hõredalt. Potentsiaalse konflikti moodustab koridori keskosaga lõikuv Tatra-Otepää maantee.

2.2 Väärtuslikud maastikud

2.2.1 Seletus

Väärtuslike maastike alateema käsitles eelkõige kultuurmaastikku. Kultuurmaastiku all mõistetakse siin põllumajandusmaastikku, asustust ja teedevõrku koos seal sisalduvate looduslikku päritolu elementidega. Loodusmaastiku all mõeldakse inimtegevusest vähe mõjutatud maastikku, mis esineb suuremate massiividena. Väärtustati traditsioonilist kultuurmaastiku piirkonda, kus on säilinud 1920-30-ndate asustus- ja maakasutusstruktuur. Samuti maastikku, kus on kontsentreeritud ja hästisäilinud kujul väljendunud kogu meie ajalugu muinasajast tänapäevani (ajaloo kontsentraat).

Kolmandaks loeti väärtuslikuks paiku, mille teevad eriliseks mitte niivõrd nende füüsilised omadused, kui nendega seonduv vaimne pärand.

Väärtuslike maastike inventeerimisel tuvastati, kirjeldati ja hinnati viit tüüpi väärtusi:

- kultuurilis-ajalooline väärtus;
- esteetiline väärtus;
- looduslik väärtus;
- identiteediväärtus;
- rekreatiivne ja turismipotentsiaal ehk puhkeväärtus.

Nimetatud väärtuste alusel jagati väärtuslikud maastikud kolme kategooriasse:

- maakondlik, võimalik riikliku tähtsusega maastik;
- maakondliku tähtsusega maastik;
- kohaliku tähtsusega maastik.

Valgamaa väärtuslike maakondliku tähtsusega maastike nimekirja arvati 12 I klassi ala, milledest 4 võiksid kuuluda riikliku tähtsusega alade hulka ja 12 II klassi ala, kohaliku tähtsusega maastike hulka jäi 25 III klassi ala.

Esimese klassi nimekirjas on maakondliku ja võimaliku üleriigilise tähtsusega väärtuslikud maastikud, need, mille väärtusi on hinnanud kõrgelt nii Tartu Ülikooli Geograafia Instituudi töörühm, valla- ja linnavalitsused kui ka küsitletud inimesed. Teise olulisusklassi moodustavad maastikud, mida hinnati eelmistest madalamalt, kuid mis on väga olulised konkreetse piirkonna inimeste jaoks. Kolmandas nimekirjas on aga maastikud, millel leiti üks või mitu väärtust, kuid mille olulisus ei ole maakonna mastaabis suur või mis asuvad halvasti ligipääsetavates kohtades. Andmed nende kohta registris piirduvad vaid nimega ja kaardile märgitud piiridega. Neid alasid tuleks eraldi vaadelda vallaplaneeringutes.

Võimaliku riikliku tähtsusega maastike hulka arvati:

- 1 Helme ümbrus
- 2 Otepää looduspark
- 3 Karula rahvuspark

4 Koiva ja Mustjõe ümbrus, Koiva puisniit

Maakondliku tähtsusega maastike hulka jäid I klassi aladena:

- 1 Koorküla - Jeti
- 2 Õhne jõe lähiümbrus
- 3 Taagepera - Ala
- 4 Helme jõe org Porist maakonna piirini
- 5 Ilmjärve - Vidrike
- 6 Sangaste - Lossiküla - Kuiksilla
- 7 Karula Pikkjärve ümbrus - Karula
- 8 Pikasilla - Väike-Emajõgi - Pühaste

II klassi aladena:

- 1 Hummuli ümbrus
- 2 Tüandre järve ümbrus
- 3 Riidaja ümbrus
- 4 Korva luht
- 5 Valtina - Lusti
- 6 Holdre ümbrus
- 7 Jõgeveste ümbrus
- 8 Palupera - Hellenurme - Lutike - Neeruti
- 9 Pikaantsu - Priipalu - Kuigatsi - Mägiste
- 10 Korijärve - Valtina
- 11 Aheru (Kantsi) järve ümbrus
- 12 Valga linna Pedeli jõelamm, linnapark, Räniorg ja Tambre mets

Väärtuslike maastike alaprojekti ja selle tulemustele toetuvate planeeringute kaugemate eesmärkidena võib näha järgmist. Esiteks kultuuripärandi hoidmist traditsioonilise asustus- ja maakasutusmustrini ning muude ajaloo “jälgede” näol, teiseks maastikulise ja bioloogilise mitmekesisuse ning ökoloogilise tasakaalu säilitamist põllumajanduslikel aladel.

Kolmandaks kaudseks eesmärgiks võiks olla maaelu toetamine. Väärtuslike maastike määratlemisele maakonna tasandil peab järgnema kaitse, hoolduse ning teatud juhtudel ka taastamise korraldamine kohalikul tasandil.

Koondkaardil on kajastatud veel tähtsamaid vaatekohti, -suundi ja kauni vaatega teelõike.

2.2.2 Väärtuslikele maastikele seatavad kasutustingimused

(1) Helme ümbrus (number näitab järjestust GIS-is)

Ala kirjeldus: 1390 ha suuruse ala sisse jäävad Helme alevik, Kirikuküla ja Möldre küla. Helme kihelkond oli vanimaid Eestis, olles esmakordselt nimetatud 1329.a. seoses leedulaste sõjaretkega. Tartu piiskopi ja ordu vahelisel maajagamisel 1224.a. jäi see muistse Sakala maakonna osana ordule.

Maastikuliselt on ala väga vaheldusrikas, iseloomulikud on Sakala kõrgustikule omased kõrgendikud ja nende vahele jäävad sügavad orud, mis ulatuvad aluspõhjani, tuues selle

nähtavale paljandeis. Ala läbib Valgamaa ühe suurema magistraalteena Valga - Uulu maantee.

Tähelepanuväärsed on selle tee äärde jäävad ordulinnuse varemed. Linnus kujutab endast põhja-lõuna suunas väljavenitatud ovaali mõõtmetega 120 x 60 m, arhitektuurimälestisena arvel olevast linnusest on säilinud kõrged aknaavadega maakivimüürid. Lossimägedes kasvavad puud moodustavad koos endise Helme mõisa pargiga vabakujulise pargi. Ordulinnuse varemetest põhja pool on seljandiku kitsal ja kõrgel nõlvakul Helme koobastik, mille suudmes paljastub umbes kolme meetri ulatuses valge burtnieki lademe liivakivi. Vaatamisväärsuseks on kaks kõrvuti asetsevat maa-alust saali, kuhu võib püsti siseneda. Linnuse all orus asub "Ohvriallikas" ehk "Arstiaallikas", noored neid ohverdanud seal oma ilu säilitamiseks helmeid. Sellest toimingust saanudki maakohast endale nime.

Ala lõunapoolses osas looduskaunis kohas Tikste oja kaldal paikneb Helme park. Pargis on rohkesti vene ja euroopa lehiseid, halle ebatsuugasid, täpilisi viirpuid, siberi nulge, mitu suurt elupuud, kokku 28 liiki. Pargi põlispuude all on Helme kolmelöövilise maakivist kiriku varemed. Endises Helme pastoraadihoones on kohalike koduurijate sisustatud Helme koduloomuuseum, mis annab hea ülevaate Helme ümbruse minevikust ja tänapäevast.

Ala idapiirile jääb Helme kalmistu, mis on maakonna üks ilusamaid. Kalmistul on mitmete tuntud rahvusliku liikumise tegelaste, kirjameeste, pedagoogide ja teadlaste hauad. Kalmistust põhja pool Kõrgemäe paljandil asub ohvrikivi, nn. "Orjakivi". Kivi pealispinnal olevad suured lohud on rahvapärimeuse järgi tekkinud võõraste käest põgenenud vaeslapse istumise jäljed. Kõrgemäe paljand on üle 20 m kõrge. Kolm neljandikku paljandist koosneb peamiselt luiteliiva meenutavast valgest räniliivast.

Vaadeldava ala piiresse jäävad maakonna keskmisest (38 hindepunkti) kõrgema mullaviljakusega põllumaad (45 hindepunkti), samas on Valga - Uulu maanteest lõunapoole jääv piirkond keskmisest nõrgema põhjaveekaitstusega.

Ala on kogu Valga maakonna üks visiitkaarte, väärtustatud nii kohalike elanike kui külaliste poolt. Paiga tähendust suurendab ka tema kasutamine vabaõhuürituste korraldamise kohana.

Kasutustingimused ja soovitusel: Otstarbekas on koostada nimetatud alale maastikuhoolduskava, mis oleks aluseks selle piirkonna maastike edasiste hooldustööde kavandamisel. Ala piirid täpsustada hoolduskava või valla üldplaneeringu koostamisel. Helme pargi hooldusel ja korrastamisel konsulteerida oma ala asjatundjatega. Tagada vajalikud hooldustööd ordulinnuse varemete ja teiste muinasmälestiste ümbruses. Säilitada / korrastada mõisahooned, parki ja pargiteid, vältida uute ehitiste paigutamist parki. Kõrge boniteediga põllumaad tuleb hoida kasutuses põllumajandusliku maana.

Arvestada sellega, et maakonnaplaneeringu kohaselt on Helme alevik detailplaneerimise kohustusega ala, kus uute hoonete ehitamiseks on vajalik detailplaneeringu koostamine.

(2) Otepää looduspark

Ala kirjeldus: 23200 ha suuruse Otepää looduspargi kui kaitseala peaülesanne on kaitsta ja sihipäraselt kasutada sealset suure teadusliku väärtusega, puhkealadeks sobivat vaheldusrikast künklik-nõolise pinnamoega maastikku ning arendada selle kõiki kasutusviise. Nüüdse looduspargi alal moodustati 1957 aastal Pühajärve (hõlmas Püha- ja Neitsijärve ning neid ümbritseva 0,5 km-se kaldavööndi; 8,7 km²) ning Väikese Munamäe ja Tedremäe maastikukaitseala (3,55 km²; hõlmas ka Nüpli järve). Otepää maastikukaitseala moodustati 1979 aastal. 1996 aastal nimetati maastikukaitseala ümber looduspargiks.

Kõrgustiku väga rahutu ning üksikasjus keerukas reljeef on tekkinud põhiliselt viimase mandriliustiku taandumisel. Kõrgustiku kõrgemale osale on omased suured künkad ja künnised, mille suhteline kõrgus ulatub 25 meetrist 50 meetrini ja isegi üle selle. Neid leidub kõrgustiku läänetiival, kus silmapaistvamateks pinnavormideks on Kuutse mägi (217 m), Harimägi (212), Meegaste mägi (207) jt., kui ka ida pool: Laanemägi (211), Tõikamägi

(210), Väike Munamägi 207,5) jt. Kahte nimetatud piirkonda eraldab pisut madalam Pühajärve vagumus, mille kõrgused on 120 - 130 m ümber (Pühajärve pind 115 m üle merepinna). Kõrgustiku äärealadel on valitsevad keskmised (25 - 10 m kõrgused) ja väiksemad (kuni 10 m) pinnavormid, kuigi reljeef on siingi väga liigestatud. Pinnavormide koosseis on kõikjal mitmesugune: leidub nii moreenist koosnevaid künkaid kui ka moreenkattega mõhnasid, limnoglatsiaalsetest savidest koosneva tasase laega kõrgendikke ja mõhnasid, peale selle kohati ka survelisi pinnavorme. Sugugi vähem arvukad ei ole negatiivsed pinnavormid - mitmesuguse kujuga lohud ja vagumused küngaste ja muude kõrgendike vahel, kõrgustiku äärealadel ka orud.

Otepää kõrgustik on Eesti järvederikkamaid alasid, kus järved esinevad tähtsa maastikuelemendina. Valga maakonna piiresse jääb kaks suuremat järvederühma - Pühajärv ja Päidla järvestik, rohkesti on ka hajusalt paiknevaid üksikjärvi. Kõrgustikult saavad alguse Väike Emajõgi ja Elva jõgi ning nende paljud väikesed lisajõed.

Mullastikule ja taimkattele on omane pinnavorme jälgivate laikude mosaiiksus. Mullastik on väga kirju: isegi ühe pinnavormi piires esineb tavaliselt mitu mullaliiki. Ülekaalus on mitmesugused erodeeritud mullad, negatiivsete reljeefivormide piires aga pealeuhutud ning soostunud ja soomullad. Küngastel leidub sageli liigivaeseid kuusikuid ning endistel põllumaadel kasvama hakanud kaasikuid, rohkesti on ka võsamaid. Küngastevaheliste nõgude soostunud niidud ja sood on inimtegevusest tugevasti mõjutatud. Põllumaad paiknevad enamasti väikeste lappidena küngaste lagedel ning mujal tasase reljeefiga aladel.

Maa-asulastik on tugevasti hajutatud. Leidub peamiselt väikesi hajakülasid ning üksikõuesid, sekka mõned kompaktsed maa-asulad endiste majandikeskuste, puhkeasulate jne. näol.

Looduspargis leidub väga palju väärtuslikke objekte. Ajaloomälestistena nimetaksime Otepää linnust ja linnamäge, uut ja vana kalmistut, pastoraadi ja kihelkonnakooli hoonet, luteriusu kirikut, Pühajärve sõja sündmuskohti endise Pühajärve mõisa ja Murumetsa vahelisel alal, arheoloogiamälestistena arvukaid kivilalmeid ja maa-aluseid kalmistuid, loodusobjektidena Pühajärve koos oma saarte ja lähiümbrusega, Pühajärve parki, sõjatamme ja tammikut, üksikuid puid ja puudegrupe, järvi ja järvestikke.

Puhkepiirkondadena võib eraldi vaadelda Pühajärve koos oma saarte ja lähiümbrusega (Pühajärve mõis, rand, park, matkarada ümber järve, Armuallikas, vaade Kiigemäelt, Poslovitsa telklaager ja rand, Pühajärve sõjatamm ja sõjatammik, Neitsijärv); Tehvandi ja Väike Munamäe ümbrust (Tehvandi suusakeskus koos hüppemäe ja suusaradadega, Väike Munamäe allikas ja kivi, Kellamägi, Nüpli järv ja selle lähiümbrus); Kuutsemägi ja Arula (Kuutsemägi kui vabariigi üks suuremaid mäesuusatamiskeskusi, Perajärv koos soiste niitudega ja selle kaldal oleva allikaga, mida Immulätteks ehk Emalätteks kutsutakse, kust Arula rahva arvates saab alguse Emajõgi); Kääriku piirkond (hõlmab suurt loodusmaastike ala, kus on palju matka- ja suusaradasid, Harimägi e. Leonhardi mägi, kuhu W.Struve rajas aastail 1816 - 1819 Liivimaa astronoomilis-trigonomeetrilise mõõdistamise ajal vaatetorni, mille kivialus on säilinud, Sangaste linnamägi Kirgjärve kaldal); Kaarna järv ja selle ümbrus (kõrgete maaliliste kallastega Kaarna järve ääres on mitmed puhkebaasid, ümbruses matkarajad); Pedajamäe ja kirikuküla ümbrus koos Elva jõe ja ümbritsevate männikutega; Annimatsi, Madsa ja Mäha puhkekülad ja neid ühendav mosaiikne maastik.

Kasutustingimused ja soovitused: Looduspargi maa-alade kasutamistingimused on välja töötatud Otepää looduspargi kaitse-eeskirjas ja kaitsekorralduskavas. Käesoleva tööga ei seata alale täiendavaid keskkonningimusi.

Arvestada sellega, et Pühajärve valla (nüüd Otepää vald) üldplaneeringus on Otepää linn, Sihva ja Otepää küla kompaktsed hoonestusega piirkonnad tiheasustusega alad ning Kääriku, Tehvandi ja Kuutsemäe spordikomplekside, Tornijärve suvilate kompleksi, Trepimäe puhkekompleksi, Pedajamäe puhkeküla ning Pühajärve puhkekodu maa-alad

detailplaneerimise kohustusega alad, kus uute hoonete ehitamiseks on vajalik detailplaneeringu koostamine.

(3) Karula rahvuspark

Ala kirjeldus: 11097 ha suurune rahvuspark hõlmab ligi kolmandiku Karula kõrgustikust. Karula Rahvuspark asutati 1993.a. ja kuulub Keskkonnaministeeriumi haldusalasse. Kui 1979.a. loodud Karula maastikukaitseala baasil moodustati Eesti Vabariigi Valitsuse määrusega nr.387 8.detsembrist 1993.a. Karula Rahvuspark. Iseseisva juriidilise isikuna eksisteerib rahvuspark 1.augustist 1994.a. Karula rahvuspark hõlmab territooriumit pindalaga 10 318 ha Valga maakonna lõunaosas ja Võru maakonna idaosas, asub Karula, Antsla ja Mõniste valdade ning Karula, Antsla ja Mõniste metskondade maadel. Endisi talusid on sel alal 127, 60 neist Karula, 64 Antsla ja 3 Mõniste vallas.

Karula maastikukaitseala loodi peamiselt reljeefi, maastiku ja metsa kaitsmiseks. Karula rahvuspargil on laiem eesmärk: kaitsta loodust kahjustuste ja hävimise eest ning leida samaaegselt võimalus inimtegevuseks. Karulas on palju looduslikke ja poollooduslikke kooslusi, rikkumata tasakaaluga ökosüsteeme ja haruldasi looma- ning taimeliike, nende kaitset peab tagama rahvuspark. Ka looduse ja kultuuri tutvustamine, teadustöö organiseerimine ja looduskaitse haridustöö korraldamine kuuluvad rahvuspargi ülesannete hulka. Looduslike väärtuste kõrval on tähelepanu ja hoidmist vääriavad Karula ja Kaika sündmusterohke ajalugu ning pikaajalised keele-, kooli-, hariduse- ja muud traditsioonid. Rahvuspark püüab elule terviklikult ja realistlikult lähenedes kaasa aidata tulevikuplaanide tegemisele ja nende järgi elu korraldamisele.

Karula rahvuspargi maa-ala on jaotatud kaitse-eesmärkidele vastavalt kolmeks osaks:

- 1) loodusreservaat - otsesest inimtegevusest puutumatu loodusega ala, kus looduse areng kulgeb vaid läbi looduslike protsesside;
- 2) sihtkaitsevöönd - looduslike ja poollooduslike kooslustega ala, kus majandustegevus peab aitama säilitada neid kooslusi;
- 3) piiranguvöönd - majanduslikult kasutatav ala, kus majandustegevuses tuleb arvestada looduse kaitsmise eesmärgil kehtestatud piiranguid.

Loodusreservaatide alla kuulub suhteliselt vähe rahvuspargi maast, põhiliselt on maa jagatud enam-vähem võrdselt sihtkaitse- ja piiranguvööndite vahel. Vööndite piirid ja nende täpsed kaitsekorrad määrab ära Karula rahvuspargi kaitse-eeskiri.

Karula maastiku ehteks on arvukad järved. 35 järvest on suurimad Ähijärv ja Koobassaare ehk Suur Apja järv. Järved kuuluvad Väikese Emajõe ja Koiva jõgikonda. Ähijärv on rahvuspargi suurim ja kaunim veekogu. Tal on Karula kõrgustikule samasugune tähendus kui Pühajärvel Otepää kõrgustikule. Suvitajad ongi Ähijärve Väikeseks Pühajärveks ristunud. Sopilise kaldajoonega järve ümbritsevad maalilised mõhnastikud. Suurimad rabad asuvad Ähijärve lõunakaldal ning Pautsjärve, Koobassaare ja Väikese Apja järve ümbruses.

Rahvuspargi mullastik on niisama vahelduv ja mitmekesine kui reljeefki. Üldiselt valitsevad saviliiv- ja liivsavimoreenil kujunenud õhukeselt leetunud mullad. Madalloomullad hõivavad ala pinnast 20%, seega on soostumise osatähtsus suur. Laialdaselt on levinud erodeeritud mullad. Haritavat maad on rahvuspargis alla neljandiku pindalast. Palju on mahajäetud talumajapidamisi.

Umbes 64% rahvuspargist on metsa alla. Iseloomulikud on palumännikud, laanekuusikud ja sürjametsad, kuid leidub ka sekundaarseid lehtmetsi.

Karula rahvuspargis elavad mitmed haruldased looma- ja linnuliigid: saarmas, sookurg, väike-konnakotkas, kalakotkas jt.. Siinsed metsad pakuvad neile häid tingimusi elupaiga valikuks ja kaitsekorra rakendamise tulemusena peaks nende elu muutuma veel turvalisemaks. Poollooduslike liigirikaste kooslustega maastik moreenkuplitel on kahjuks

inimtegevuse tulemusena vaesunud, teisenenud ja isegi hävinud. Niitude säilitamiseks on kohustuslik nende niitmine. Rahvuspargi metsades, mis kuuluvad hoiu metsade kategooriasse, ei ole lubatud lageraieid, muud metsatöid toimuvad vaid kindlate kaitse- ja looduslikustamisreeglite järgi.

Karula rahvuspargis, selles omanäolises Eestimaa paigas matkata soovijaid abistavad mitmed planeeritud ja looduses tähistatud õpperajad.

Kasutustingimused ja soovitusel: Rahvuspargi maa-alade kasutamistingimused on välja töötatud Karula rahvuspargi kaitse-eeskirjas ja kaitsekorralduskavas. Käesoleva tööga ei seata alale täiendavaid keskkonnatingimusi.

(4) Koiva ja Mustjõe ümbrus, Koiva puisniit

Ala kirjeldus: 64989 ha suurune ala hõlmab Koiva ja Mustjõe äärset ja nendest põhjapoolse jääva metsa- ja põllualasid ning üksiktalusid. Ala sisse jäävad veel Laanemetsa, Korkuna, Taheva, Sooblase, Tsirgumäe, Kalliküla ja Hargla külad. Tegemist on laialdase madaliku - Hargla nõoga, mida täidavad suuremalt osalt mandrijää sulamisel tekkinud liivikud. Esineb ka mõhnastikke ja moreenkünkaid. Koiva jõgi on Eesti ja Läti Vabariigi vaheline piirijõgi, millesse Taheva kohal suubub Mustjõgi. Mõlemad jõed voolavad laiades, kuid suhteliselt madalates lammorgudes ning neisse suubub ümbritsevatelt kõrgustikelt lisajõgesid. Koiva jõgi on kiirevooluline ning seetõttu vähese taimestikuga. Kallastel kasvavad jäändrikud tammed, pärnad, haavad; esineb euroopa kikkapuu põõsaid. Ligi paarikümne kilomeetri ulatuses Koiva jõe 170 ha suurusel kaldaäärsel alal loodi 1957.a. riiklik botaaniline kaitseala - Koiva puisniit. Koiva puisniidul kasvab võimas tammik. Jõgesid ümbritsevad looduslikult mitmekesised luhad, kus käib karjatamine. Luhad ilmestavad maastikku. Koiva puisniitudel ja Mustjõe luhtadel pesitseb paarkümmend linnuliiki, neist harukordseim on jäälind, samuti võib kohata rukkirääku, tikutajat, peoleod, pasknääri, rähni, ööbikut. Jõeorus asuvad soodid (vanad jõesängi osad), kus lokkab taimestik. Ümbruskonnas elutseb palju kopraid. Maastikku ilmestavad kõrgematel aladel paiknevad põllumaad, jahimetsad, rabastunud männikud, kuusikud ja lamminiidud. Taheva ümbruses on ülekaalus metsad. Taheva park, mille projekteerijaks on tundmatu arhitekt Riia koolkonnast, on maakonna ilusamaid loodusparke. Parki hoiab korras Taheva Lastesaanatoorium, mis ise asub endises mõisahoones. Viljakamad põllumaad on rohkem ja asustus tihedam Laanemetsa, Taheva ja Hargla ümbruses, seda ala läbiva Valga - Võru maantee piirkonnas. Külad, kus elu on veel osaliselt säilinud, paiknevad vana asustuse järgi.

Ala põhiline väärtus on looduskaitse- ja puhkeotstarbeline. Jõe kallastele, kenade vaadetega kohtadesse on juba loodud telkimiskohti ning lõkkeplatse. Ala sisse jääb palju looduskaitse- ja muinsuskaitsealuseid objekte.

Kasutustingimused ja soovitusel: Otstarbekas on koostada alale maastikuhoolduskava, mis oleks aluseks selle piirkonna maastike hooldustööde kavandamisel. Ala piirid täpsustada hoolduskava või valla üldplaneeringu koostamisel. Ala piiresse jääva Koiva - Mustjõe maastikukaitseala osas juhendada kaitse-eeskirjast. Arvestada sellega, et maakonnaplaneeringu kohaselt on Hargla ja Taheva küla kompaktse hoonestusega piirkonnad detailplaneerimise kohustusega alad, kus uute hoonete ehitamiseks on vajalik detailplaneeringu koostamine.

(5) Hummuli ümbrus

Ala kirjeldus: 754 ha suurune ala hõlmab põhiliselt Valga - Uulu maantee ja Väike-Emajõe vahelist ala, kuhu jäävad Hummuli alevik, Soe ja Ransi küla talud ja põllumaad. Tegemist on nii reljeefilt kui maakasutuselt vaheldusrikka maastikuga. Reljeefi kõrgemast punktist, nn. Hummuli mäelt paistab ilusa ilmaga Otepää kuplistik, kõrguste vahe Väike-Emajõe orundiga on mitukümmend meetrit. Piirkond on väärtuslik, kuna sinna on koondunud nii mõisa-, talu-, kui kolhoosimaastik.

Ala keskele jääv Hummuli loss kuulub inglise gooti stiili ehitiste hulka, mis valmis kahe järgus: vasakpoolne osa 19. sajandi III veerandil, parempoolne, torniga osa, 20. sajandi alguses. 1930. aastast tegutseb lossis kool. Hummuli mõisa ümbritseb looduskaitsealune park, mis koosneb kahest eri aegadel rajatud osast: XIX sajandi algul rajatud koolipargist ja sajandi teisel poolel rajatud inglise stiilis pargiosast, kus planeerimisel on arvestatud erinevate puuliikide (kokku 79) võrade omadusi. Pargis asub ka "Rootslaste matusepaigana" tuntuks saanud maa-alune kalmistu.

Oluliseks komponendiks on Väike-Emajõe kallas, kus 1702. aastal toimus Põhjasõja Hummuli lahing. Lahingukoht võiks korralikult viidatuna ligi meelitada jõel paadiga sõitvaid turiste. Hummulist põhjapoolse jääb tüüpilise talumaastikuga Ransi küla (ühel pool teed mets, teisel pool põld).

Arhitektuurimälestiste kaitse all on Hummuli mõisa peahoone koos pargiga, looduskaitse all "Kolme kuninga mänd" ja arheoloogiamälestistena arvel käabaskalmistu (II at.) ja maa-alune kalmistu "Rootslaste matusepaik" (18.saj.).

Vaadeldava ala piiresse jäävad maakonna keskmisest kõrgema mullaviljakusega põllumaad (38 hindepunkti).

Kasutustingimused ja soovitused: Otstarbekas on koostada alale maastikuhoolduskava, mis oleks aluseks selle piirkonna maastike hooldustööde kavandamisel. Ala piirid täpsustada hoolduskava või valla üldplaneeringu koostamisel. Jätkata mõisahoonet ja pargi korrastamist. Leida võimalused pargi ääres alustatud kultuurikeskuse ehituse jätkamiseks või lammutada varisemise ohtlikud müürid. Vältida uute ehitiste püstitamist parki. Suuremate kujundustööde osas pargis konsulteerida asjatundjatega. Kõrge boniteediga põllumaad tuleb hoida kasutuses põllumajandusliku maana.

Arvestada sellega, et maakonnaplaneeringu kohaselt on Hummuli alevik detailplaneerimise kohustusega ala, kus uute hoonete ehitamiseks on vajalik detailplaneeringu koostamine.

(6) Koorküla - Jeti

Ala kirjeldus: 3282 ha suurust ala piiritlevad läänest Õhne ja idast Jõku jõgi, põhjast Koorküla küla ning lõunast ulatub ala piir peaaegu vabariigi piirini. Tegemist on põhiliselt loodusmaastikuga, mida eriti ilmestab Koorküla järvestik, kus ca 50 ruutkilomeetrise alal on ligi 20 järve. Kõik nad paiknevad pikiteljega kas kirde või põhja poole ja on enamasti alla 5 ha suurused jäänukid jääajajärgsetest suurtest veekogudest. Suurim ja ilusaim on 44,1 ha suurune, väga läbipaistva veega Koorküla Valgjärv. Järv on väga sopiliste, järskude kallaste ning vahelduva põhjareljeefiga, kus leidub haruldast järvelahnarohtu (*Isoetes lacustris*). Legendi järgi on järves verepilastajast mõisniku elumaja jäänused. Arheoloogide arvates on need palgid 1370 +/- 60 aastat vanad ning pärinevad vee kohale püstitatud kindlustatud asulast.

Ala väärtuse moodustavad veel hulk kaitsealuseid loodusobjekte, säilinud asulastruktuur Jeti küla lõunapoolses osas ning Koorküla järvede puhkepotentsiaal. Paikkond on väärtustatud ka looduskaitsete poolt – Koorküla on looduskaitseala, looduskaitsealuse eelvaliku ala (lõunaosas tammed), perspektiivne looduskaitseala, puhkeala.

Koorkülalt lõunasse viiva tee ääres paiknevad üksikud ja hajali majad. Kuulja ning Petjärve vahelisel alal on säilinud vana maakasutusstruktuur. Väärtust lisavad veelgi arheoloogiamälestistena maa-alused kalmistud "Kalmetimägi", "Lillemägi", järveasula "Vaiküla parv", ohvrikivid, hiied, looduskaitsealused Koorküla koopad ning Koorküla mõisapark.

Vaadeldava ala piiresse jäävad maakonna keskmisest kõrgema mullaviljakusega põllumaad (44 ja 45 hindepunkti).

Kasutustingimused ja soovitused: Otstarbekas on koostada alale maastikuhoolduskava, mis oleks aluseks selle piirkonna maastike hooldustööde kavandamisel. Ala piirid täpsustada

hoolduskava või valla üldplaneeringu koostamisel. Oluline on säilitada põllumajandusmaastiku avatust ning vältida ebasobivaid uusehitisi avamaastikul. Kõrge boniteediga põllumaad tuleb hoida kasutuses põllumajandusliku maana.

Hooldada tuleb arheoloogiamälestiste ümbrust (niitmine, võsaraie). Võimalusel lammutada mittevajalikud endised kolhoosiaegsed tootmishooned.

(7) Tüandre järve ümbrus

Ala kirjeldus: 377 ha ala paikneb Valga maakonna läänepoolses sopis ning hõlmab Tüandre järve lähiümbrust. Tüandre järv on sandurmaastikus asuv loode-kagusuunaline piklik (pikkus 2,5 km, laius maksimaalselt 350 m), lookleva kaldajoonega 72,9 ha pindalaga veekogu, mida ümbritsevad ilusad metsad. Kuna ala paikneb küllaltki kaugel suurematest asulatest ja järve ümbrus on väherahvastatud, on siin puhas loodus ja head tingimused loodusturismiks. Ala ongi eelkõige esteetilise ja loodusliku väärtusega perspektiivne looduskaitse- ja puhkeala. Viljandi maakonna osa on looduskaitse all. Praegused ujumiskohad on soodsalt väherahvastatud, mis tagab lisaks puhtamale loodusele ka niisama mõnusama äraolemise.

Kasutustingimused ja soovitusel: Otstarbekas on koostada alale maastikuhoolduskava, mis oleks aluseks selle piirkonna maastike hooldustööde kavandamisel. Ala piirid täpsustada hoolduskava või valla üldplaneeringu koostamisel. Hoiduda tuleks lageraiete tegemisest ala piirides. Järve äärsed luhad tuleks hoida avatuna säilitamiseks vaateid.

(8) Õhne jõe lähiümbrus

Ala kirjeldus: 954 ha suurune ala hõlmab Õhne jõe äärset piirkonda alates Hummuli valla piirist kuni maakonna Viljandimaa poolse piirini. Õhne jõgi ise on üks väheseid looduslähedases seisus jõgesid Eestis. Ala iseloomustab kaunis loodusmaastik. Jõe ääres paikneb palju väärtuslikke objekte, eelkõige erinevas vanuses kivikirstkalmeid. Hoidmist ja taastamist vajavad jõeäärsed luhad. Loomulikkust lisab see, et Õhne jõge on vähe kraavitatud. Tähelepanuväärne on Õhne ürgorg Koorküla mõisa ning Tõrva lähedal. Jõgi läbib Tõrva linna, jõe vasakul kaldal kagusse suunduval kruusasel moreenseljandikul paikneb Tõrva vanim asulakoht - Linnamägi. Linnuse (arheoloogiamälestis) looduslikuks kaitseks on olnud jõgi, soine heinamaa ja 13-17 m kõrgused järsud nõlvad. Linnamäe naabruses asuv Tantsumägi on kujunenud Valgamaa üheks tuntumaks rahvapidustuste kohaks. Tantsumäe ümbritsev looduskaitsealune park asub idüllilises jõemaastikus. Õhne jõel asub Eesti oludes ainulaadne vesiveskist ja hüdroelektrijaamast koosnev tööstuskompleks - Tuulsi veski, mille taastamine on plaanis lähiaastatel. Õhne jõe kaldal Härmal tuleb nähtavale keskdevoni burtnieki lademe paljand rüükalade kivistisega, äramärkimist vääriavad Roobe mõisakoht, luht ja asula, samuti vana veskikoht Leebiku juures. Potentsiaali lisab veematkade korraldamise võimalus pärast jõe puhastamist ning laagriplatside väljaehitamist. Jõeäärne ala Rullist Leebikuni on nõrga põhjaveekaitstusega ala.

Kasutustingimused ja soovitusel: Otstarbekas on koostada alale maastikuhoolduskava, mis oleks aluseks maastike hooldustööde kavandamisel. Ala piirid täpsustada hoolduskava või valla üldplaneeringu koostamisel. Erilist tähelepanu tuleks pöörata jõeäärsete luhtade traditsioonilisele hooldusele ja võimaluse korral ka taastamisele. Paljudes kohtades vajaks jõeäär võsast puhastamist tagamiseks ilusaid vaateid jõele. Mõelda võiks vanade veskikohtade taastamisele. Arvestada, et suur osa piirkonnast on nõrga põhjaveekaitstusega ala.

(9) Taagepera - Ala

Ala kirjeldus: 491 ha suurune ala hõlmab Taagepera ja Ala külasid Õhne jõe ääres. Tegemist on peamiselt tasase alaga. Kompleksi moodustavad Taagepera loss ja park, hästihooldatud majad ja krundid Taagepera - Ala tee ääres, mitmesugused mälestusmärgid, kevaditi üleujutatud Õhne jõe luht. XX sajandi algul oli Ala küla seltskondliku elu keskuseks maakivist kõrtsihoone, mis 1935.a. ehitati ümber koolimajaks. Omal ajal pidas kõrtsi eesti-

soome ühiskirjaniku Hella Wuolijoe ema Kadri Murrik. Ala kalmistul on tema viimne puhkepaik.

Küllalkti hästi säilinud vana saksa moderniseeritud ehitisi meenutava juugendstiili sugemetega Taagepera loss (arhitektuurimälestis) ehitati aastail 1907 - 1912 tundmatu saksa arhitekti projekti järgi. Põhiliseks ehitusmaterjaliks olid ümberkaudsetelt põldudelt korjatud kivid. Looduskaitsealune lossipark on üks liigirikkamaid (97 liiki) parke Lõuna-Eestis. Rohkesti on ringikujulisi sektoreid ja puiesteid, pargi juugendstiilis väravad valmisid 1910.aastal.

Ala sisse jäävad veel muinasmälestistena arvel olevad kivikalmed (3 tk.), orjakivi, Püha-Johannese kirik ja kalmistu. Püha Johannese kirik rajati 1674. aastal mõisniku Stackelbergi korraldusel. Puutorniga kirik on ka praegu heas korras. Kalmistu on rajatud arvatavasti 1773. aastal, seal paikneb ka talupoeg Mats Erdelli perekonnakabel. Tema poeg oli üks esimesi mitteaadlikke Eestis, kes 1868. aastal ostis ära Roobe mõisa. Kalmistul asub ka II maailmasõjas hukkunute ühishaud.

Nii vaadeldava ala sisse kui ka lähiümbrusse jäävate põldude mullaviljakus on maakonna keskmisest kõrgem (42 hindepunkti). Taagepera lähiümbruses on nõrga põhjaveekaitstusega ala.

Kogu vaadeldaval alal on suurt rõhku pandud maastikuhooldusele, seega väärtustatud nii kohalike kui külaliste poolt.

Kasutustingimused ja soovitused: Otstarbekas on koostada alale maastikuhoolduskava, mis oleks aluseks maastike hooldustööde kavandamisel. Ala piirid täpsustada hoolduskava või valla üldplaneeringu koostamisel. Oluline on hoida kasutusel kõiki põllu- ja rohumaid, tähelepanu pöörata jõeäärsete luhtade traditsioonilisele hooldusele. Asustuse säilimist tuleks igati toetada. Taluehituste renoveerimisel tuleks arvestada kohalike traditsioonidega. Lossi rekonstrueerimisel tuleb tagada arhitektuurimälestistele püstitatud nõuete täitmine. Säilitada/korrastada parki ja puiesteid, vältida uute ehitiste püstitamist parki.

Arvestada sellega et maakonnaplaneeringu kohaselt on Taagepera lossi territoorium ja selle lähiümbrus detailplaneerimise kohustusega ala, kus uute hoonete ehitamiseks on vajalik detailplaneeringu koostamine.

(10) Helme jõe org Porist maakonna piirini

Ala kirjeldus: 504 ha suurune ala hõlmab Helme jõe orgu maakonna piirist kuni Porini ühtides Viljandimaa poolt Põrga - Kärstna väärtusliku maastikuga. Tegemist on lainja reljeefiga avara põllumajandusmaastikuga. Teed kulgevad piki kõrgemaid seljandikke ja võimaldavad ilusaid kaugvaateid. Riidaja teelt vahetult Valga ja Viljandi maakonna piiril asub Murikatsi org, kus on palju selgeveelisi allikaid. Oru kõrgel kaldal aga paistavad silma kunagise Murakatsi kiriku massiivsed varemed. Viljandi maakonnast Valga maakonna poole sõites avaneb väga kaunis vaade veel hiljuti hooldatud nõlvaniidule koos põlispuuderiviga oru serval.

Väärtust annab alale juurde vana säilinud asustusstruktuur Reti külas. Mullaviljakuselt on ala sisse jäävad põllulapid ja selle kõrvale jäävad Reti küla põllud maakonna ühed viljakamad (49 hindepunkti). Samas on Pori, Löve ja Vanamõisa külade piirkond nõrga põhjaveekaitstusega ala.

Paigale annaks kindlasti juurde kavandatav ratsaturism. Läheduses asub luuletaja Hendrik Adamsoni sünnikodu.

Kasutustingimused ja soovitused: Otstarbekas on koostada alale maastikuhoolduskava, mis oleks aluseks maastike hooldustööde kavandamisel. Ala piirid täpsustada hoolduskava või valla üldplaneeringu koostamisel. Oluline on hoida kasutusel põllu- ja rohumaid, eriti nende traditsioonilistes asukohtades.

(11) Riidaja ümbrus

Ala kirjeldus: 600 ha ala hõlmab Riidaja ja Reti külasid ning nende vahele jäävat maa-ala. Reljeefilt on ala põhiliselt tasane, väärtuslik maastik ulatub Reti linnufarmist kuni Mäidu-Vanamõisa teeristini. Väärtuse moodustavad Reti ja Riidaja küla lõunaosa kui tüüpilised ridakülad, mida ääristavad sopilised metsaservad, samuti Tõnise-Rilli teelt avanev kena vaade põhja poole jäävale avatud maastikule.

Riidaja kohta on teateid 1226 aastast seoses paavsti legaadi Modena piiskopi Wilhelmi käiguga Sakalasse. Riidaja mõisaansambel on üks silmapaistvamaid Valgamaal. Tänapäevani on säilinud 1761.a. ehitatud mõisahäärber. Pikk, heade proportsioonidega hoone on üks vähesi 18.sajandi barokkehitiseid Eestis. Poolkelpkatus oli algsest punasest kivist. Esifassaadile annavad omapära rühmitatud aknad ja meisterlikes barokkvormides peauks. Lossi ümbriseb väikeste lagendikega metsapark, kus leidub dekoratiivseid okaspuugruppe. Pargi tsentriks on avar piklik väljak, mis sümboliseerib pidi kujutama mõisnike söögilauda, kus puud kasvavad ridadena või grupiti. Looduskaitsealune Riidaja park on maakonna üks liigirohkemaid (52 liiki). Selle vanim, barokkstiilis rajatud osa on rajatud nähtavasti koos mõisahoonega, hilisemad osad on kujundatud metsast. Lossi kõrvalhooned valmisid alles 19.sajandil.

Läbi pargi põhjaserva läks tee "Põrgulaande" Riidaja mõisa kabelini, mille lasknud ehitada Gertruda von Stryk oma varalahkunud tütrele Louisele. Neogooti stiilis telliskividest kabelihoone juures on kasutatud leidnud stiilsed elemendid nagu teravkaaraknad, petikud, roosaken, astmikportaal, ehisviil fassaadil jt. Kõik elemendid on allutatud rangele lihtsusele. Kabelis oli ka puualtar. Sinna on maetud kümme ja kabeliaeda kakskümmend seitse Strykide suguvõsa liiget.

Ala sisse jäävad vee muinasmälestistena arvel olevad kivikalmed. Mullaviljakuselt on Riidaja ümbruse ja Reti küla põllud maakonna ühed viljakamad (49 hindepunkti).

Kasutustingimused ja soovitus: Otstarbekas on koostada alale maastikuhoolduskava, mis oleks aluseks maastike hooldustööde kavandamisel. Ala piirid täpsustada hoolduskava või valla üldplaneeringu koostamisel. Säilitada/ korrastada mõisahooneid, parki ja pargiteid, vältida uute hoonete püstitamist parki. Talude renoveerimisel tuleks arvestada kohalike ehitustraditsioonidega. Kõrge boniteediga põllumaad tuleb hoida kasutuses põllumajandusliku maana.

Arvestada sellega et maakonnaplaneeringu kohaselt on Riidaja küla kompaktsed hoonestusega piirkonnad detailplaneerimise kohustusega ala, kus uute hoonete ehitamiseks on vajalik detailplaneeringu koostamine.

(12) Ilmjärve - Vidrike

Ala kirjeldus: 7036 ha ala piirneb Otepää looduspargi territooriumiga ja hõlmab Otepää valla Ilmjärve, Tõutsi, Kassiratta, Kaurutootsi, Raudsepa, Koigu, Vidrike ja Truuta külasid. Kogu ala omab samu väärtusi mis loodusparkki.

Suuremate teedena läbib ala Tatra - Otepää - Sangaste ning Sihva - Vidrike - Kärjala - Järvere maanteed. Viimasest maanteest vasakule jääb Vidrike asunduse kohal sügav loode - kagusuunaline Voki - Truuta - Kooraste ürgorg, mille põhjas sätendab helmestereana Eesti kõige suurejoonelisem aheljärvestik. See on ala, kus kaheteistkümmet kilomeetri pikkust ürgoru põhja ilustab kümme järve. Omavahel on nad ühendatud lühikeste ojade ja sookaelttega. Valga maakonna piiresse jäävad neist Vidrike, Voki, Lambahänna, Nahajärv, Sinikajärv, Lubjaahju ja Liinujärv. Vidrike järv on päris tee ääres, teised jäävad rohkem võsa varju. Osa järvi on nähtavad ürgorust põhja pool olevalt teelt.

Ala on looduslikult kaunis, seda iseloomustavad väikesed ning korras külad. Inimese hoolitsus on ümbruse veelgi kaunimaks muutnud.

Väärtuslike objektidena jäävad alasse mitmed kivikalmed ja maa-alused kalmistud Truutas ja arhitektuurimälestiste nimekirjas olev Ilmjärve apostlik õigeusu kirik.

Kasutustingimused ja soovitud: Otstarbekas on koostada alale maastikuhoolduskava, mis oleks aluseks maastike hooldustööde kavandamisel. Ala piirid täpsustada hoolduskava koostamisel. Oluline on hoida kasutusel kõiki põllu- ja rohumaid ning säilitada olemasolevaid metsatukki. Talude renoveerimisel tuleb arvestada kohalike ehitustraditsioonidega.

(13) Sangaste - Lossiküla - Kuiksilla

Ala kirjeldus: 1498 ha suurune hõlmab Sangaste alevikku, Tiidu ja Lossiküla külasid. Suurematest teedest läbib ala Võru - Kuigatsi - Tõrva ja Sangaste - Tõlliste maanteed. Maastikuliselt kuulub ala Valga nõo ja Väikese Emajõe piiresse, mis valdavas osas on suhteliselt tasase reljeefiga. Sangaste ümbrus asub voorjal kõrgendikul, mille pinnakatteks on moreen. Ala on viljaka mullastikuga ja enamasti põlluks haritud. Rohkesti on ka rohumaid. Sangaste on vanimaid Eesti kihelkondi, mida allikmaterjalides nimetatakse esmakordselt 1272.a. (*Toyvel*). Keskajal kuulus Sangaste mõis (1522, *Sangnitz*) Tartu piiskopile, Rootsi alal liideti sellega veel mitmeid mõisaid. Mõis vahetas korduvalt omanikke, 1808.a. ostis Sangaste õuenõunik Friedrich von Berg, kelle suguvõsa kätte jäi see rohkem kui sajandiks. Sangaste mõisa viimane omanik Friedrich Georg Magnus Berg (1845-1938) jäädvustas oma nime Eesti põllumajanduse ajalikku eeskätt hea saagikuse ja talvekindluse poolest laialt tuntud "Sangaste" rukkiga. Kuid ta rakendas võtteid ka maaparanduse, soo- ja rohukultuuri alal, tähelepanu leidis metsamajandus, eriti pajude ja tammede kasvatus, tähelepanu väärtsid tema karjalaudad, hea kari, hobused, kalakasvandus.

Sangaste loss on Helme kõrval üks Valgamaa visiitkaarte. Inglise Tudorite gooti stiilis ehitis (projekt Otto Pius Hippuselt) valmis 1881.a. ja on silmapaistev arhitektuurimälestis. Maalilise silueti annavad hoonele erikujulised tornid, ärklid, fassaadi ette- ja tagasiasted. Lossi ümber on näidiseid eri aegade arhitektuurist. Sangaste loss, park ja metsapark asuvad vahelduva reljeefiga maastikul, moodustades suurepärase ansambli. Park on kaheosaline. Lossi ümbruses oleva korrapärase osa pargist rajas sordiaretaja F. G. M. Bergi isa krahv A. Berg, vabakujulise osa aga F. G. M. Berg. Metsapark on geograafilise süsteemina jagatud kuude ossa: 1) Eesti osakond - 63 liiki; 2) Euroopa - 55; 3) Lõuna-Euroopa - 31; 4) Siberi - 38; 5) Ida-Aasia - 178 ja 6) Põhja-Ameerika osakond 133 liiki. Kahjuks pole viimasel paaril aastal pargi hooldusega keegi tegeleenud. Säilinud on Sangaste-Lossiküla mõisaaegne puistee, mille ääres on puud ainult ühel pool.

Sangaste alevikku jääv Sangaste Püha Andrease luteri kirik omandas oma praegused mõõtmed juba keskajal. Praegune kolmelööviline kivikirik on pärit 1742. aastast. Kirikumõisa pargis kasvab 27 erinevat puuliiki, nende hulgas Eesti suurim hõbevaher, mille kõrgus on 27 m, läbimõõt 90 cm. Sangaste kalmistu (asutatud 18.sajandi lõpus) asub kirikust umbes kilomeeter loode poole, Keeni viiva tee ääres. Kalmistul on meditsiinidoktor Peeter Hellati ja krahv F.von Bergi kalmud. Kalmistul asub ka 1787. aastal ehitatud kabelihoone.

Kuiksillal on säilinud põllumajandusmaastik. Mullaviljakuselt on Sangaste ümbruse põllud maakonna ühed viljakamad (47 hindepunkti).

Kasutustingimused ja soovitud: Otstarbekas on koostada alale maastikuhoolduskava, mis oleks aluseks maastike hooldustööde kavandamisel. Ala piirid täpsustada hoolduskava või valla üldplaneeringu koostamisel. Oluline on hoida põllumajanduslikus kasutuses kõrge boniteediga põllmaid ja rohumaid, eriti nende traditsioonilistes asukohtades. Jätkata Sangaste mõisa hoonete ja pargi korrastamist, vältida uute hoonete paigutamist mõisakompleksi kõrvale. Võimaluse korral lammutada ebavajalikud endised kolhoosi tootmishooned.

Arvestada sellega, et maakonnaplaneeringu kohaselt on Sangaste aleviku ja Lossiküla kompaktse hoonestusega piirkonnad detailplaneerimise kohustusega alad, kus uute hoonete ehitamiseks on vajalik detailplaneeringu koostamine.

(14) Korva luht

Ala kirjeldus: 571 ha suurune piirkond hõlmab Laatrest ida poole jääva, Väike Emajõe keskjooksul paikneva, endistel aegadel olnud väga soise ala. Maastikuliselt moodustab Korva luht Valga nõo kõige madalama keskosa, mille kõrgused on pisut üle 40 m merepinnast. See on ala, kus Väike Emajõgi jagunes varem mitmeks haruks ja kevadeti oli laialdaselt üle ujutatud. Omal ajal teostas Korva luhas heinaseemne kasvatamise katseid Sangaste mõisa omanik F. G. M. Berg. Korva luhast on leitud haruldast, looduskaitse all olevat Ida-Eesti taimeliiki - kobarpead. Luha põhiväärtuseks on selle mõisaaegne kuivendussüsteem ja sajandivanused veel hooldatavad rohumaad. Omapärane maastik meenutab Navitrolla maale.

Suure osa vajaminevast koresöödast kogub Laatre suurfarm just Korva luhast.

Kasutustingimused ja soovitused: Oluline on Korva luht hoida kasutusel traditsioonilisel viisil koresööda tootmiskohana.

(15) Valtina - Lusti

Ala kirjeldus: 413 ha suurune ala paikneb Vana-Antsla - Lüllemäe tee ja maakonna Võrupoolse piiri ääres, piirnedes lõunast Karula rahvuspargiga. Maastikuliselt jääb see Valga nõo idaserva lainjale reljefile. Vaadeldav ala on üks suhteliselt hästi säilinud asustatud ja hooldatud hajakülasid Karula kõrgustikul, kus peetakse kitsi. Esteetilist väärtust lisab Kogrejärv.

Kasutustingimused ja soovitused: Otstarbekas on koostada alale maastikuhoolduskava, mis oleks aluseks maastike hooldustööde kavandamisel. Ala piirid täpsustada hoolduskava või valla üldplaneeringu koostamisel. Oluline on hoida kasutusel kõiki põllu- ja rohumaad. Asustuse säilimist tuleks igati toetada. Talude renoveerimisel peaks arvestama kohalike ehitustraditsioonidega. Vältida tuleks lageraiet Kogrejärve ümbruses.

(16) Karula Pikkjärve ümbrus - Karula

Ala kirjeldus: 559 ha suurune ala hõlmab Karula järvedest suurima ja ilusama, Karula Pikkjärve lähiümbrust ja endise Karula mõisakompleksi vahelist ala. Maastikuliselt asub Pikkjärv Karula kõrgustiku põhjajalamil kitsas ida - läänesuunalises ürgorus Valga - Lüllemäe ja Lüllemäe - Laatre maanteedel vahel. Järve pikkus on 2,97 km, suurim laius 170 m, pindala 34,9 ha. Järve kaldad on enamasti kõrged, suuremalt osalt liivased. Läänekallast katab pargiilmeline segamets, kus kasvab rohkesti tammesid. Metsapark, mida tuntakse Järepi nime all, on võetud 200 m kauguseni kaldast erilise hoole alla. Idakaldal on ülekaalus põllumaad. Kaunis moreenmaastikus paikneb Karula Pikkjärv on meeldivaks puhkeaja veetmise kohaks. Karula Pikkjärvele plaanitakse maastikukaitseala laiendamist. Alale lisavad väärtust lähedal asuvad kaitsealused objektid: Karula Apostlik-Õigeusu kirik ja surnuaed Vissis, maa-alused kalmistud Kalmetimägi ja Kirikuase, orjakivi ning looduskaitsealused Anumägi ja Prigendimägi, milledest on loodud palju rahvajutte. Nii saanud Anumägi oma nime selle poolest, et sellel kohal olivat 1724.a. hukatud tuleriidal Anu nimeline orjatüdruk, kes olla tapnud mõisahärralt saanud lapse. Arhitektuurimälestiste kaitse alla on võetud Karula mõisakompleksi kuuluvad hooned: valitsejamaja, moonakamajad, kuivati, tall-tõllakuur, meierei, kabel. Mõisa park ja alleed on looduskaitse all. Mõisakompleks koos pargiga asub maastikuliselt kaunis kohas. Pargis on ilusaid puiesteid, puudegrupe ja avaraid lagendikke.

Kasutustingimused ja soovitused: Otstarbekas on koostada alale maastikuhoolduskava, mis oleks aluseks maastike hooldustööde kavandamisel. Ala piirid täpsustada hoolduskava või valla üldplaneeringu koostamisel. Oluline oleks leida võimalusi vaadete avamiseks järvele

lõunapoolsest küljest. Remontimist ja korrastamist vajaksid järve äärde viivad teed. Säilitada/ korrastada mõisahooned, parki ja pargiteid, vältida uute ehitiste paigutamist parki. Suuremate muudatuste planeerimisel konsulteerida asjatundjatega.

(17) Holdre ümbrus

Ala kirjeldus: 1085 ha suurune ala hõlmab Öhne jõest põhja poole jäävat Holdre küla osa. Maastikuliselt on tegemist Sakala kõrgustiku lõunaossa jääva tasasema alaga, mille põhjapoolne osa on kena vana talumaastiku struktuuri meenutav ala. Hästi on säilinud Egeri järve lähedusse jääv endine Peetri küla, Saksniidu oja luht ja heinamaad. Holdrest lõunasse jääb laialdane Eera mets, mis ulatub Läti piirini. Endises Holdre mõisas (Hollershov, oli olemas enne Liivi sõda) väärib märkimist juugendstiilis loss (ehitati 1910.a. paiku), mis oli pikki aastaid kasutusel pioneerilaagrina, kuid praegu on väga armetus seisus. Vaadeldava ala piirese jäävad maakonna keskmisest kõrgema mullaviljakusega (40 hindepunkti) põllumaad.

Kasutustingimused ja soovitused: Otstarbekas on koostada alale maastikuhoolduskava, mis oleks aluseks maastike hooldustööde kavandamisel. Ala piirid täpsustada hoolduskava või valla üldplaneeringu koostamisel. Oluline on hoida põllumajanduslikus kasutuses hea mullaviljakusega põllumaid ja rohumaid, tähelepanu tuleks pöörata jõeäärsete luhtade traditsioonilisele hooldusele. Koheselt tuleks leida võimalused Holdre lossi kui arhitektuurimälestise päästmiseks lõplikust lagunemisest. Loss vajab kohest rekonstrueerimist.

(18) Pikasilla - Väike-Emajõgi - Pühaste

Ala kirjeldus: 4026 ha suurune ala hõlmab Väike Emajõe ja Purtsi jõe äärset ala ja sel paiknevaid Liva, Pikasilla, Purtsi, Pühaste ja Rebaste külasid. Maastikuliselt jääb ala osaliselt Väikese Emajõe orundi ja Võrtsjärve nõo piirese. Ala on valdavas osas suhteliselt tasase reljeefiga. Võrtsjärve lõunasoppi ümbritsevad enamasti madalad luhakaldad. Kõrgema kohana paistab silma ainult Pikasillast umbes kaks kilomeetrit kirde poole jääv väike metsaga kaetud Vooremägi, muistne linnus. Võrtsjärve ja sellesse suubuv Väike Emajõgi olid looduslikuks piiriks Ugandi ja Sakala vahel, Pikasilla juures oli põline ülekäigukoht ja selle lähedal seisis kui väravavaht Vooremäe muistne linnus. Pikasilla küla Võrtsjärve lõunatipus on tähtis teedesõlm ja sillakoht. Juba ordu ajal peeti seda üheks tähtsamaks liiklusteeks Helme kaudu üle Pikasilla Pärnusse, läbi Tartu ja Vastseliina Venemaale. Sõdades on Pikasilla olnud korduvalt üks verisemaid lahingutandmeid Eestimaal. Pühaste külas, Tõrva - Tartu - Puka teeristi lähistel asuvad muistsed kivilalmad, mis pärinevad I aastatuhande esimesest poolest.

Vaadeldav ala on suures ulatuses säilinud taluaegse maakasutusega ning mitmete üksikobjektidega "igapäevamaastik". Väike-Emajõgi ja jõega piirnevad alad on eriti väärtuslikud, kui hakatakse realiseerima kõiki kavandatavaid turismiprojekte: mitmesuguste alustega veematku puhkepeatustega ilusamatel kallastel, laevasadama rajamine Pikasillale, kalapüük jne.

Purtsi jõe org Oonast Võrtsjärveni on maaliline ja romantiline miljöopiirkond, kus esineb nii liivakivi- kui moreenipaljandeid ja kus on säilinud talumaastikuline asustusstruktuur ja maakasutus.

Liva külas on alles taluaegne asustusstruktuur, ka looduslikult kaunis koht, maa-alune kalmistu.

Pühaste on heas korras, ilus ja hoolitsetud küla. Metsatukaga ümbritsetud kivilalmad asuvad keset põldu, sinna lähedusse jäävad kultusekivi ning kalmistu. Puka läheduses paiknev Rebaste küla jääb Aakre-Oona tee ja Purtsi jõe vahele.

Maastiku väärtused on: esteetiline, looduslik, ühe ajajärgu maakasutus, rekreatiivne, üksikobjektide kogum.

Kohalike jaoks on tähtsaks paigaks Vooremägi ning Võrtsjärve lõunaots ning Väike-Emajõgi. II at pärit muinasaegne linnamägi Vooremägi on tuntud üritustepaigana ja vaatamisväärsusena, kust avaneb suurepärase vaade Võrtsjärvele. Rahvasuu kõneleb Vooremäe põues peituvatest käikudest ja keldritest. Vooremäe jalamil on paadisadam, rajatud on lõkkekoht, istekohad ja mäele viiv käigutrepp. Vooremäe kandis kasvavad Valgamaa vanimad metsad.

Kasutustingimused ja soovitud: Otstarbekas on koostada alale maastikuhoolduskava, mis oleks aluseks maastike hooldustööde kavandamisel. Ala piirid täpsustada hoolduskava koostamisel. Oluline on hoida kasutuses põllu- ja rohumaid, eriti nende traditsioonilistes asukohtades. Asustuse säilimist tuleks igati toetada. Jätkata tuleks Vooremäe ümbruse korrastamist: vaadete avamist Võrtsjärvele, puhkepaigale vajalike väikevormide (istepingid, lõkkeplats, prügikast jne.) paigaldamist, juurdepääsutee korrastamist. Hooldamist/korrastamist vajab Põrja Põrijärvel asuv sadam. Võimaluse korral tuleks tegeleda jõeäärsete luhtade hooldusega.

Arvestada sellega, et maakonnaplaneeringu kohaselt on Pikasilla küla kompaktse hoonestusega piirkond detailplaneerimise kohustusega ala, kus uute hoonete ehitamiseks on vajalik detailplaneeringu koostamine.

(19) Jõgevete ümbrus

Ala kirjeldus: 655 ha suurune ala paikneb Väikese Emajõe ääres ja hõlmab osaliselt Alamõisa ja Soontaga külasid. Suurema teena läbib ala Võru - Kuigatsi - Tõrva maantee.

Jõgevete leiab alati nimetamist kui Valgamaa üks sümboleist. Ala keskmeks ning peamiseks turistide tõmbenumbriks on Barclay de Tolly mausoleum. Erakordselt ägeda lahihingupaigana, kus hukkus sadu sõjamehi mõlemalt vaenutsevalt poolelt, on II maailmasõja päevilt tuntud Väikese Emajõe forsseerimiskoht Sillapuu talu lähistel.

Looduslikuks väärtuseks on Väikese Emajõe ääres Jõgevete luhaniit, mille idaservas on segamets; ujumiskõlblik Kadajärv, mis jääb Puka valda ning mis on juba maakonnaplaneeringuga kavandatud puhkeala sees. Maanteest lõunasse jääb pikk ribaline struktuur põllu-, karja-, heina- ja metsamaadest. Peamiseks probleemiks on maastikulise dimensiooni puudumine, kõige keskus on mausoleum.

Vaadeldava ala piiresse jäävad maakonna keskmisest kõrgema mullaviljakusega (44 hindepunkti) põllumaad.

Kasutustingimused ja soovitud: Otstarbekas on koostada alale maastikuhoolduskava, mis oleks aluseks maastike hooldustööde kavandamisel. Ala piirid täpsustada hoolduskava või valla üldplaneeringu koostamisel. Oluline on hoida põllumajanduslikus kasutuses kõrge mullaviljakusega põllumaid ja rohumaid, eriti nende traditsioonilistes asukohtades. Asustuse säilimist tuleks igati toetada. Võimaluse korral tuleks tegeleda jõeäärsete luhtade hooldusega. Lõpetada tuleks mausoleumi taga asuva majakese remontimine. Väljaehitamist vajaks korralik parkimisplats mausoleumi juurde viiva tee äärde, korrastamist maantee ja mausoleumi vahele jääva parkmetsa ala.

(20) Palupera - Hellenurme - Lutike - Neeruti

Ala kirjeldus: 8070 ha suurune ala piirneb Otepää looduspargiga ja hõlmab Palupera valla Astuvere, Atra, Palupera, Urmi, Hellenurme, Pastaku, Mäelooga, Nõuni, Lutike ja Neeruti külasid ning osaliselt Päidla küla. Sarnaselt Otepää looduspargiga on siin Otepää kõrgustikule tüüpiline mosaiikmaastik. Ala läbib Valga - Tartu raudtee ning suuremate maanteedena Rõngu - Otepää - Kanepi ja Tatra - Otepää - Sangaste teed.

Palupera külas olev Palupera mõis koos pargiga on võetud arhitektuurimälestiste ja looduskaitse alla. Mõisahooned ehitati 18.sajandil, praegu tegutseb selles kool. Mõisa peahoone kõrval on säilinud veel linnumaja ja viinavabrik.

Hellenurmet ilmestavad seda läbiv Elva jõgi ja sellele rajatud paisjärv. Hellenurme kohal on jõel järsakulised kaldad ja maalilised orundiperved. Paisjärve kaldal asuv Hellenurme mõis omab väga suurt tähtsust nii arhitektuurilises kui ka teaduslikus mõttes. Mõisahooned ehitati 19. sajandil ja praegu on see kasutusel lastepäevakoduna. Mõisahoonete kompleksi kuuluvad lisaks peahoonele tall-tõllakuur, laut, linnumaja ja käsiat. Mõisaomanikuks oli loodusteadlane Aleksander Theodor von Middendorff, kes lisaks mitmetele olulistele ekspeditsioonidele tegi tööd ardenni tõugu hobuste ja angleri veiste kasvatamisel ning tõuaretuses. Tema poeg, Ernst von Middendorff oli tuntud ornitoloog. Mõisa ulatuslik park oli Middendorffide ajal lindude ja loomade kaitseala. Pargi serva jääb kaseallee, millest 1 km kaugusel asub Lustimägi, kus suurem hulk kasvavatest põlispuudest on A.T. Middendorffi istutatud. Arhitektuurimälestistena on kaitse alla võetud veel Hellenurme vesiveski, villaveski ja moonakate maja.

Tähelepanuväärseks maastikuelemendiks on Paluperat ja Hellenurmet ühendav allee, mis on samuti looduskaitse all.

Lutike küla on Valga maakonna kõige põhjapoolsem maa-asula. Nime on saanud küla siin asunud Lutika kõrtsi järgi. Rahutum pinnareljeef annab külale vaheldusrikka ning kauni loodusliku tausta. Laha-, Naari- ja Kaunimäelt avanevad suurepärase vaated ümbrusele. Kogu Lutike - Neereuti piirkonda saab iseloomustada Palupera valla kõige kaunima künkliku talumaastikuga alana. Neeruti - Makita tee äärde jäävad arheoloogiamälestistena kivikalme ja maa-alune kalmistu.

Vaadeldava ala piiresse vastu Tartu maakonna piiri jäävad maakonna kõige kõrgema mullaviljakusega põllumaad (47 - 50 hindepunkti).

Kasutustingimused ja soovitused: Otstarbekas on koostada alale maastikuhoolduskava, mis oleks aluseks maastike hooldustööde kavandamisel. Ala piirid täpsustada hoolduskava koostamisel. Oluline on hoida põllumajanduslikus kasutuses kõrge mullaviljakusega põllumaid ja rohumaid nende traditsioonilistes asukohtades. Asustuse säilimist tuleks igati toetada. Talude renoveerimisel tuleks arvestada kohalike ehitustraditsioonidega. Võimalusel lammutada ebavajalikud endised kolhoosi tootmishooned.

Arvestada sellega, et maakonnaplaneeringu kohaselt on Hellenurme, Palupera ja Nõuni küla kompaktse hoonestusega piirkonnad detailplaneerimise kohustusega alad, kus uute hoonete ehitamiseks on vajalik detailplaneeringu koostamine.

(21) Pikaantsu - Priipalu - Kuigatsi - Mägiste

Ala kirjeldus: 2276 ha ala hõlmab Priipalu, Kuigatsi, Mägiste, Ädu, Pringi, Vaalu ja Õlatu külasid, kus sarnaselt Murikatsile moodustavad väärtuse säilinud asustusstruktuur ja maaliline jõeorule avanev vaade. Maastikuliselt jääb ala Valga nõo lainjasse moreenmaastikku. Tugevam reljeefi langus on ala keskossa jääva Kuigatsi oja poole, mille kallastel on rohkesti soostunud alasid. Suurema osa alast moodustavad põllu- ja looduslikud rohumaad. Ala sisse jääb Kuigatsi küla, kus asuvat mõisat on esmakordselt mainitud 1509. aastal (*Koywkatz*). Mõis on kuulunud Loewensternidele, Nolkenitele. 1920. aastast kuni 2001. aasta kevadeni tegutses mõisahoonetes kool. Nüüd on mõisakompleksi omanikuks perekond Sõnajalg. Mõisapark koos läheduses asuva paisjärve ja Kuigatsit läbiva väga käämulise teega on suure esteetilise väärtusega. Ilusad vaated avanevad Priipalu külas kogu Kuigatsi oja ümbrusele, see on ala, kus seitsmekümnendate aastate lõpul korraldati suuri, üleliidulisi autokrosse.

Vaadeldava ala piiresse jäävad maakonna keskmisest kõrgema mullaviljakusega põllumaad (40 - 44 hindepunkti).

Kasutustingimused ja soovitused: Otstarbekas on koostada alale maastikuhoolduskava, mis oleks aluseks maastike hooldustööde kavandamisel. Ala piirid täpsustada hoolduskava või valla üldplaneeringu koostamisel. Oluline on hoida põllumajanduslikus kasutuses kõrge mullaviljakusega põllu- ja rohumaid. Asustuse säilimist tuleks igati toetada. Säilitada/

korrastada Kuigatsi mõisahooned, parki ja puiesteid, vältida uute ehitiste paigutamist parki. Võimalusel lammutada ebavajalikud endised sovhoosiaegsed tootmishooned.

Arvestada sellega, et maakonnaplaneeringu kohaselt on Kuigatsi küla kompaktsel hoonestusega piirkond detailplaneerimise kohustusega ala, kus uute hoonete ehitamiseks on vajalik detailplaneeringu koostamine.

(22) Korijärve - Valtina

Ala kirjeldus: 818 ha suurune ala hõlmab Korijärve ja Valtina külasid Väheru - Tagula - Lauküla ja Võime - Valtina teede kolmnurgas, piirnedes lõunast Ärna jõega. Ala läbib Valga - Petseri raudtee on Tõlliste ja Karula valdadevaheliseks piiriks. Ala keskele jääb Korijärv (Koosa järv). Ala paikneb Valga nõo kaguserval lainjas moreenmaastikus. Vaadeldaval alal on säilinud taluaegne asustusstruktuur. Valtina küla läbib vanaaegne kurviline tee.

Suuremate muutusteta on säilinud piirkonnale iseloomulik igapäevamaastik. Korijärve küla asub teisel pool raudteed ning on samuti kena näide taluaegsest maakasutussüsteemist, kuid mahajäetud. Korijärve küla põllud on maakonna keskmiselt kõrgema mullaviljakusega (42 hindepunkti).

Kasutustingimused ja soovitused: Otstarbekas on koostada alale maastikuhoolduskava, mis oleks aluseks maastike hooldustööde kavandamisel. Ala piirid täpsustada hoolduskava või valla üldplaneeringu koostamisel. Oluline on hoida kasutuses põllu- ja rohumaid, eriti nende traditsioonilistes asukohtades. Asustuse säilimist tuleks igati toetada. Säilitada vaated Korijärvele.

(23) Aheru (Kantsi) järve ümbrus

Ala kirjeldus: 1084 ha suurune ala hõlmab Aheru (ka Kantsi- ehk Suurjärv) järve ja selle lähemat ümbrust Ringeste ja Laanemetsa külas. Sopilise kaldajoonega järv paikneb Hargla nõo metsarikkas mõhnastike ja sandurite maastikus, olles üks ilusamaid järvi Lõuna - Eestis. Metsaga kaetud Aheru järve lauskkaldad on liivased või kruusased, sobivad ujumiseks, siit kerkib kõrgendikke, nagu Kantsimägi järvest põhja pool ja Lustimägi läänekaldal. Lähedal asub Aheru Mudajärv, mis on Kantsi järvega ühenduses. Ala läbib vana külavaheteena säilinud Koikküla - Metsoja tee. Maakonnaplaneeringus on ala märgitud perspektiivse puhkealana.

Kasutustingimused ja soovitused: Otstarbekas on koostada alale maastikuhoolduskava, mis oleks aluseks maastike hooldustööde kavandamisel. Ala piirid täpsustada hoolduskava või valla üldplaneeringu koostamisel. Säilitada järve ümbruse kaunid seene- ja marjametsad. Võimalusel korrastada järve äärde viivad teed. Traditsiooniliste supluskohtade ümbrust tuleks võimalusel niita ja võsast puhastada.

(24) Valga linna Pedeli jõelamm, linnapark, Räniorg ja Tambre mets.

Ala kirjeldus: 350 ha suurune ala paikneb Valga linna põhja ja kirdepoolses osas. Pedeli jõelamm koos paisjärvega paikneb Valga nõo kirde-edelasuunalisel 200-300m laiusel lammorul, ala asetseb 40-45m absoluutsel kõrgusel. Pedeli oru nõlvadel avanuvad puhtaveelised allikad, millest elanikud võtavad allikavett. Kohati on säilinud vanad jõesoodid lammile omase loodusliku taimkattega, sealhulgas arvukate pajuliikidega. Pedeli lammialal on suhteliselt halvad ehitusgeoloogilised tingimused ja sellest lähtuvalt on linnaplaneeringus jäetud see ala puhke-rekreatsiooniliseks haljasalaks. Linna rajatud paisjärvad omavad nii esteetilist kui puhkeotstarbelist väärtust. Pedeli lammiala (eriti kaldariba) võib lugeda suurima potentsiaaliga maastikuks, kus on võimalik säilitada saarekestena looduslikke taimekooslusi.

Räniorg on üks osa Valga nõo lõikunud sälkorgude süsteemist. Madalamad alad on kohati liigniisked. Säilinud looduslikud taimekooslused, oru keskosa allikas nõlval kasvavad lodumetsale iseloomulikud lepa liigid ja alustaimestik. Räniorgu läbib Pedeli jõkke suubuv Ränioja, mis küll madalvee perioodil ülemises osas kuivab, kuid keskosas tänu allikatoitele

on pideva vooluga. Ajalooliselt tuntakse Ränioru alumist osa ka seal kasvavatele toomingatele Ööbiku oru nime all.

Tänu huvitavale maastikulisele liigestatusele avanevad siin maalilised vaated Pedeli jõe lammile. Räniorgu võib lugeda poollooduslikuks pärandkultuurmaastikuks.

Räniorg on lemmikkohaks lastele oma ilus suusa- ja kelgumägedega, kuid vajab heakorrastustoid.

Tambre mets on Valga linnas riiklikuks looduskaitse objektiks. Linna poolses osas on tegemist korrastatud parkmetsaga, kuid suurema osa moodustavad looduslikud metsakooslused liigirikka alustaimestikuga (võsaulane, jänesesalat, leseleht, laanelill, sinilill, ussilakk, mitmed kolla liigid jt.). Vahelduv maastik tagab kasvukohtade mitmekesisuse ja samas võib siit leida mitmeid vääriselupaikadele omaseid indikaatorliike. Tambre mets omab tähtsust ka roheline vööndi metsana. Puhkeotstarbelist väärtust omab ka Tambre paisjärv, mis on kujunenud linlaste populaarseks supluskohaks.

Tambre mets omab ka ajaloolist väärtust, siin asus aastatel 1945 - 1948 Sakse sõjavangide laager nr. 286, mille kalmistule on maetud 244 erinevatest rahvustest sõjavange. Kalmistu on korrastatud ja tähistatud. Metsa on maetud ka vene sõjavangid, matmiskohta tähistab monument Anton Starkopfi skulptuuriga "Leinav naine".

Valga linnapark asub J.Kuperjanovi – Peetri - Kungla – Pedeli tänavate vahelisel maa-alal. Ajalooliselt asub park end. Osoli ja Lindebaumi mõisate vahel.

Pargi pindala on 6,9 ha.

Pargi rajamisega alustati 1902 – 1903 aastal. Pargi rajajaks oli Karl Taklaja, kelle plaani järgi telliti ja istutati puud.

1912. aastal rajati pargiala läbivale Pipraojale hobuserauakujuliselt tiigid.

1930. aastal ehitati sild kahe tiigi vahele.

1984.aastal park rekonstrueeriti Valga linna 400 aastapäevaks aiandusarhitekt Ethel Brafmanni projekti järgi.

Pargi reljeef on huvitav, vahelduv. Parki läbib järskude veergudega sälkorg – end. Pipraoja (mitmetes allikates ka ekslikult Konnaojaks nimetatud), millel on kaks tiiki: üks pikliku kujuga, teine väiksem, ümmargune. Pargi lõunapoolne osa on kõrgem, moodustades orust kuni Kungla tänavani tõusu enam kui 10 m. Pargi põhjapoolses osas jääb kõrguste vaheks 8 m, Esineb järsemaid ja laugjamaid nõlvu ja terrasse.

Park on vabakujuline mõningate regulaarse allee fragmentidega. Park on liigendatud tiheda vabakujulise teedevõrguga.

Puud on istutatud grupiti ja üksikult, osalt palistavad nad teede ääri.

Park on üles ehitatud tiikide süsteemile. Tiigid on jäetud avatuks, seetõttu on võimalik vaadelda neid pargi erinevatest osadest.

Algselt olid tiigid suured, sügavad ja veerohked, maaliliste looduslike kallastega. Tiigid kujunesid linlastele mõnusaks puhkekohaks –kallastel korraldati piknikke ja vee peal võis paadiga sõita. Vanadelt fotodelt võib näha et tiigil on olnud luigemaja koos selle asukatega.

Tänaseks päevaks on tiikide seisukord oluliselt halvenenud – veetase on ebastabiilne ning vee kvaliteet halb.

Pargi põhjaosas on ümar lilleklump, mille keskel on maakividest laotud alusel läätsekujuline betoonist vaas. Sellel kohal asus prof. Amandus Adamsoni poolt kavandatud Vabadussõja mälestussammas.

Pargi puistu on liigirikas. Puistu põhiosa moodustavad harilik pärn, vaher, tamm, pensilvaania saar, hõberemmelgas.

Pargi põhifunktsiooniks on puhkepark ja mitmesuguste ürituste läbiviimise koht (laulupeod, kontserdid, jaanituled, lumelinnad jne.)

Park omab kultuuriloolist väärtust, olles vanimaks säilinud pargiks Valga linnas. Peatselt möödub 100 aastat linnapargi asutamisest.

Looduskaitse seisukohalt väärib tähelepanu pargiarhitektuuri, rikkaliku haljastuse ja põlispuude tõttu. Pargi tähtsust ja vajadust tõstab tema asukoht hoonestatud maa-ala keskel.

Kasutustingimused ja soovitused: Otstarbekas on koostada alale maastikuhoolduskava, mis oleks aluseks maastike hooldustööde kavandamisel. Pedeli jõelammi osas tuleks jätkata korrastustöid kuni Pika tänavani ning välja ehitada paisjärve n.ö. kolmas etapp.

Ränioru ala vajab heakorratöid, aastaid tagasi siia toodud ehituspraht ja olmeprügi äravedamist.

Linnapark vajaks varasema vähese hoolduse tõttu suuri rekonstrueerimistöid - laululava ümberehitus, tiikide saneerimine, sildade uuendamine, teedevõrgu korrigeerimine ja remont, pargipuistu kujundusraiate jätkamine, pargiarhitektuuri väikevormide uuendamine jne.

Tambre mets on heaks puhkekohaks linlastele, kuid väga sobiv ka tervisespordi harrastamiseks. Selleks võiks siia rajada tervisespordirajad.

2.3. Konfliktalad

Konfliktid on tekkinud erinevate infrastruktuuride konkureerimisel ühele ja samale territooriumile, näiteks magistraalide rajamisel läbi metsa, karjäärade rajamisel põllumaadele jne. Planeeringus leiavad kajastamist olemasolevad konfliktalad, eelkõige väärtustatud alade (roheline võrgustik, väärtuslikud maastikud) ja joonrajatiste vahel.

Konfliktaladele rakendatavatest meetmetest pakuvad planeeringu koostajad välja ühe võimaliku lahendusena paigaldada teedele liiklusmärgid võimaliku ohu teavitamiseks, näiteks Hoiatusmärk – “Metsloomad” – see hoiatab autojuhte võimalikest ohtudest antud koridorides.

Statistiliste andmete analüüsi tulemusena tuleks kaaluda ka liikumiskiiruse piirangu kehtestamist nendel teelõikudel, kus on toimunud kõige rohkem avariisid.

2.4. Linna roheline vöönd

Käesoleva teemaplaneeringuga määratakse Valga linnale roheline vöönd ehk haljasvöönd.

Roheliseks vööndiks on linna tsentrist ca 10 km raadiusega ala väljaspool linna piiri Eesti Vabariigi territooriumil. Sellele territooriumile jäävad väärtuslikud metsaalad Viljandi ja Tartu maanteede vahel, Tambre parkmets ja Raavitse ümbruse metsad, mis on sobivad lühiajalise puhkuse veetmiseks ja tervisespordi harrastamiseks. Nimetatud metsaalad kuuluvad kaitse- ja tulundusmetsa kategooriasse.

Lõunapoolne ala ümber Valga linna jääb Läti Vabariigi territooriumile. Ka sellele alale ca 10 km raadiuses jäävad ilusad metsaalad, mis väga hästi sobivad lühiajalise puhkuse veetmiseks. Sellest tulenevalt on võimalik tsoon kaardil tähistatud ka Lätimaa osas Valka linna ümbruses.

2.5. Kõrge puhkeväärtusega ala

Kehtivas maakonnaplaneeringus on ära toodud Valgamaa puhkealad.

Kõik need alad jäävad käesoleva tööga määratletud väärtuslike maastike piirkonda. Valga linna roheline vööndi sisse jääb neist Tambre puhkeala, mis on linnarahva poolt intensiivselt kasutusel suvituskohana nii aianduskruuntide rohkuse tõttu kui ka lühiajalise puhkuse veetmise kohana. Soodsaks asjaoluks on linna tsentrist vaid paarikümne minutilise jalgsirännaku kaugusel asuv supluskohana tuntud Tambre paisjärv, ilus parkmets ja värske õhk.

2.6. Asustus

Käesoleva tööga tuleks määratleda linna/asula laienemise suund. Kuid arvestades praeguseid väga väikesi ehitusmahtusid, samuti rahvastiku prognoose, pole kuigi tõenäoline isegi maakonnakeskuse, Valga linna (1989.a. 17722 elanikku, 2001.a. 14976 elanikku) intensiivne laienemine väljapoole praegust linnapiiri arvestusperioodiks võetava 20 aasta jooksul. Ehitusmahtude suurenemisel on Valga linna laienemise soovitavaks suunaks maa-ala väljaspool praegust linna piiri Tartu ja Viljandi maantee vahel. See piirkond jääb Tõlliste valla territooriumile ja on ka praktiliselt ainukeseks laienemise suunaks. Kirde suunas laienemine pole võimalik roheline vööndi metsa tõttu, ida poole tegutseva prügimäe tõttu ja lõuna ning lääne poole jääb Läti Vabariik. Laienemiseks mõeldud maa-ala on suhteliselt heade ehitusgeoloogiliste tingimustega, põhiliselt hoonestamata, kunagi aiamaana kasutusel olnud ala. Kuna Valga linnal puudub praegu kehtiv üldplaneering, on selle koostamisele asumisel õige aeg kaaluda linna asustusaladena nimetatud ala kasutamisele võtmist.

2.7. Kõrge boniteediga põllumaa

Kõrge viljelusväärtusega põllumaa on leitud maakonna mullaviljakuse kaardi näitajate alusel. Valgamaa mullaviljakus kõigub 24 ja 50 hindepunkti vahel. Kaardi alusel leitud maakonna mullaviljakuse arvestuslik keskmine on 38 hindepunkti. Sellest kõrgema mullaviljakuse põllud on kajastatud koondkaardil ja üldtingimuseks on, et kõrge boniteediga põllumaad tuleb kasutuses hoida põllumajandusliku maana. Selline soovitus on sisse kirjutatud ka kõigi väärtuslike maastike piiridesse jäävate kõrge boniteediga põllumaade kohta.

3. VÕIMALUSED JA MEETMED TEEMAPLANEERINGU EESMÄRKIDE ELLUVIIMISEKS

Sissejuhatavas osas olid toodud planeeringud ja korralduskavad, milliste koostamise alusmaterjaliks peab olema käesolev teemaplaneering.

Tähtsamate rakendusvahenditena näemegi allpool toodud planeeringuid ja majanduskavasid:

- üldplaneeringud;
- detailplaneeringud;
- maastiku hoolduskavad;
- metsamajanduskavad;
- maakorralduskavad;
- valgala majanduskavad,
- põllumajanduse-keskkonnaprogrammi meetmed;
- maahooldustoetused;
- kaitsealade kaitse-eeskirjad ja kaitsekorralduskavad.

Teisteks rakendusvahenditeks on:

- maastikuhoolduslik koolitus ja teave;
- ametkondlikud projektid;
- hea ehitustava;
- hea põllumajandustava.

4. KAARDID

[Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused – koondkaart.](#)

[Roheline võrgustik.](#)

[Väärtuslikud maastikud.](#)

Lisad või allikmaterjalid:

[Valgamaa väärtuslikud maastikud.](#)

[Valgamaa roheline võrgustik.](#)